

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
FOTOĞRAF ANASANAT DALI
FOTOĞRAF PROGRAMI

FOTOĞRAF VE ANTROPOLOJİ İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA LONDRA'DA
YAŞAYAN TÜRKİYELİLER

(Yüksek Lisans Eser)

Hazırlayan

20116089-Yasemin Karşlı

Danışman

Prof. Yusuf Murat Şen

İSTANBUL-2016

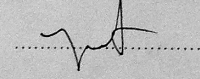
Yasemin KARSLI tarafından hazırlanan **Fotoğraf ve Antropoloji İlişkisi Bağlamında Londra'da Yaşayan Türkiyeliler** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / Oyçokluğuyla Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 22 / 03 / 2016

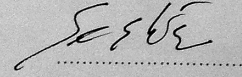
(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

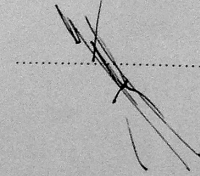
Jüri Üyesi : Prof. Yusuf Murat ŞEN (Danışman)

Jüri Üyesi : Doç. Seçkin TERCAN

Jüri Üyesi : Yrd.Doç. Bülent ERUTKU (M.Ü.Öğr.Üy.)

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
SUMMARY.....	IV
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	VI
1.GİRİŞ.....	1
2. ANTROPOLOJİ	3
2.1. Antropoloji Nedir?	3
2.2. Sosyal Bilimlerin Bir Alt Dalı Olarak Antropoloji.....	5
2.3. Görsel Antropoloji	7
3. FOTOĞRAFIN DOĞUŞU	14
3.1. 19. Yüzyıl'da Fotoğrafın Gelişim Süreci	14
4. FOTOĞRAF VE ANTROPOLOJİ İLİŞKİSİ.....	16
4.1. Görsel Araştırmalarda Fotoğrafik Belge – Antropolojik Veri.....	16
4.2. Gerçeğin Anlatılmasında Belgesel Fotoğraf	19
5. GÖRSEL ANTROPOLOJİK BİR ÇALIŞMA OLARAK LONDRA'DA YAŞAYAN TÜRKİYELİLER.....	39
5.1. Türkiyelilerin Avrupa'ya Göçü.....	39
5.2. Londra'daki Türkiyeliler, Kimlik ve Entegrasyon	42
5.3. Projenin yöntemi ve metodoloji.....	48
6. SONUÇ	50
7. EKLER	53
8.KAYNAKLAR	63
9. ÖZGEÇMİŞ	69

ÖNSÖZ

Fotoğrafın sosyal bilimlerin bir alt dalı olan antropoloji ile arasındaki bağı odaklanan bu çalışmada bu iki disiplinin birbirlerinden nasıl faydalandıkları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın proje kısmında ise Londra'da yaşayan Türkiyelilerle ilgili görsel antropolojik, belgesel fotoğraf ve belgesel film projesi yapılmıştır.

Yaklaşık altı yıldır yaşadığım Londra'da, bir belgesel fotoğrafçısı olarak yaptığım gözlemlerin sonucunda varmış olduğum tespit, dünyada artık bir marka olmuş Londra'nın içinde tamamen kendi Londra'sını yaşayan bir komüniteden bahsetmenin mümkün olduğudur. Bu belgesel çalışmanın ortaya çıkışı da bu tespit etrafında şekillenmiştir. Amaç söz konusu olan bu bölünmüşlüğü, bu iki ayrı gerçeği bir süreliğine birleştirmeye çalışmak; Türk-Kürt komünitesinin kendisine yarattığı Londra ile turistik, ikonik, dünyaca ünlü geleneksel İngiliz Londra'sını bir araya getirmek ve bu ilişkiyi / ilişkisizliği sorgulamaktır.

Bu çalışmada bana yol gösteren değerli hocalarım Prof. Yusuf Murat Şen'e ve Kamil Fırat'a, çok önemli katkılarından dolayı Dr. Duygu Cantekin'e ve Gözde Özdinler'e çalışmanın hazırlanması sırasında desteklerini esirgemeyen arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Mart 2016

Yasemin Karşlı

ÖZET

Batı toplumları 1789 Fransız İhtilali ve 1850-1900 yılları arasında gerçekleşen Sanayi Devrimi'nin etkisiyle hızlı bir değişim sürecine girmiş ve geleneksel toplum düzeni büyük ölçüde değişmiştir. İnsanı tanımlamaya ve toplumsal yapıların şekillenişini incelemeye çalışan sosyal bilimlerin, bilimsel bir disiplin olarak felsefeden ayrılması da 19. Yüzyıl'da gerçekleşmiştir.

Sosyal bilimciler araştırmalarında bir belge aracı olarak fotoğraftan faydalanarak, aslında gelişim süreci aynı tarihlere denk gelen fotoğraf ve antropolojinin arasında organik bir bağın kurulmasını da sağlamıştır. Elinizdeki bu çalışmada, ortak çalışma nesnelere "insan" olan fotoğraf ve antropolojinin gelişim süreçlerini, bu süreci etkileyen dönemleri, her iki disiplinin de yeni kavramlar, yeni yollar ve yeni bakış açıları üreterek nasıl günümüze geldiklerini sergilemeye çalışılmıştır.

Sosyal bilimlerin tarihine kısaca değindikten sonra karşılaştırmalı olarak fotoğrafın bu süreçteki gelişimini ve özellikle antropoloji ile kurduğu ilişki incelenmiştir. Çalışmanın son kısmında Avrupa'ya olan göç ve sonrasındaki göçmenlik sorunlarına, Londra'da yaşayan Türkiyelilerin kültür, aidiyet ve entegrasyon sorunlarını temele alarak değerlendirilmiştir.

Eser kısmında ise "görsel antropolojik" bir çalışma olarak hazırlanan Londra'da yaşayan Türkiyelilerle ilgili belgesel fotoğraf ve video projesi yer almaktadır. Fotoğraf projesi, uzun yıllardır Londra'da yaşayıp şehir merkezine hiç gitmemiş ya da çok az bulunmuş insanların, Londra'nın ikonik yerlerinde çektiğim portrelerinden oluşmaktadır. Çalışmanın video kısmını ise, fotoğraf çekimi esnasında ve çekime gidilmeden önce yapılan röportajlardan oluşan kısa bir belgesel oluşturmaktadır.

Bu bağlamda sosyal bilimler ve fotoğraf alanındaki hakim tartışmaları değerlendirdiğimiz literatür taraması çalışmada esas alınarak konumuzla ilgili kimi internet sayfalarından da ayrıca faydalanılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Fotoğraf, Görsel Antropoloji, Belgesel Fotoğraf, Sosyal Bilimler, Londra'da Yaşayan Türkiyeliler

SUMMARY

Western Societies, under the effect of French Revolution and the Industrial Revolution which came about between 1850-1900, entered into a rapid transformation process and the traditional social order has changed in a massive measure. Social Sciences which attempts to define human and analyse the formation of social structures divorced from philosophy as a scientific discipline again in the 19th Century.

In the 19th Century various social sciences began studies to characterize humans and examine their social structures. In these years photography was only just developing and the social sciences used photography to document their studies. In this way, an organic link began between anthropology and photography. Because photography and anthropology's main subject, the "human", was the same, we will try to explain their development which goes parallel with one another.

Following the initial short reference to the history of the Social Sciences, the development of the photograph during this period will be highlighted and more specifically looking at its particular linkage with anthropology. In this section, the migration to Europe and the problems this created in its wake, will be studied by concentrating on the Turkish nationals living in London. The cultural, identity and integration issues of these migrants will be the main fields of our study.

In the photography project (Eser) section consists the presentation is a Visual Anthropological study as well as a photographic documentary of the Turkish nationals living in London.

We will also consult the relevant literature about photography and

anthropology, and we used the internet to obtain the documents that we needed.

KEY WORDS: Photography, Visual Antropologia, Documentary Photography, Social Sciences, Turks Who Live In London

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraflar

Sayfa No

Fotoğraf 1: Malinowski Trobiand Ada'larında	9
Fotoğraf 2: Margaret Mead'in Bali'deki bir ziyaretinden	11
Fotoğraf 3: Balinese Character kitabı	12
Fotoğraf 4: Alman Belediye Encümenlerini, Benjamin Stone	21
Fotoğraf 5: Amerika'lı yazar Mark Twain, Benjamin Stone	22
Fotoğraf 6: A Record of England adlı kitap	23
Fotoğraf 7: Brezilya gezisi	24
Fotoğraf 8: Bandit's Roost 59½ Mulberry Street	25
Fotoğraf 9: Mulberry Street	26
Fotoğraf 10: Riis'in flaş tozu kullanarak yaptığı fotoğraflardan	27
Fotoğraf 11: Ellis Adası'nda göçmenler	28
Fotoğraf 12: Çocuk İşçi	30
Fotoğraf 13: Çocuk işçiler	31
Fotoğraf 14: Göçmen anne	34
Fotoğraf 15: Göçmen işçiler	36
Fotoğraf 16: Çiftçi aile	37

1.GİRİŞ

Sosyal bilimlerin yaklaşık olarak 19.yüzyıl'ın ilk yarısına denk gelen kuruluş dönemindeki, genel araştırma yöntemlerini, epistemolojik, metodolojik ve ontolojik temelleri kullanarak nasıl bir yol izlediğini, bilinmeyenin sistematik olarak araştırılması sürecinde, disiplinler arası çalışmalardan nasıl faydalandığına değinmek yerinde olacaktır.

Bu bağlamda Claude Levi-Strauss' un belirttiği üzere; "kültürlerin kendi aralarında nasıl ve hangi ölçüde farklılaştıklarını, bu farklılıkların geçerliliklerini yitirip yitirmediklerini veya çelişip çelişmediğini ya da uyumlu bir bütün oluşturmaya yardımcı olup olmadığını anlamak için, önce bu kültürlerin dökümüne girişmek gerekir" tespitini temel alarak ilerlenecektir. Yapılan bu dökümün odağında her zaman insan olan, birbirine her zaman çok yakın duran ve aralarında bir organik bağdan söz edebileceğimiz fotoğraf ve antropolojinin, araştırma yöntemleriyle oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Genel amacı farklılıkları ve birliktelikleri analiz edip yorumlamak olan antropolojinin, sosyal bilimlerin bir alt dalı olarak 19. Yüzyıl'da gerçekleşen büyük dönüşümlerin inşa ettiği düzenin içerisinde şekillendiğini bilmekteyiz. Dolayısıyla batı etkisinde olan bu düzende antropoloji batının ihtiyaçlarını karşılayabilecek doğrultuda batının sömürgecilik anlayışına paralel olarak batılı olmayanı araştırmaya girmiştir. Böylece sosyal bilimler birtakım insan kategorileri kurmaya başlamıştır. Irksal, etnik, kültürel ayrıştırmaların (örneğin, doğu – batı, medeni – vahşi, beyaz – zenci) kökü sömürgeciliğin hizmet ettiği düzleştirici etkisinden kaynaklanır.

Sosyal bilimlerin araştırma konularına görsel verilerle destek bulma çabasının ve fotoğrafın gerçeği anlatmak, belgelemek amacıyla giriştiği

Çalışmaların ikisi de birbirine paralel ve birbirini destekler bir Şekilde ilerlemesini sağlamıştır. Bu bağlamda çalışmamda fotoğraf ve antropoloji ilişkisi görsel antropolojik bir belgesel fotoğraf projesi olan Londra'da yaşayan Türkiyeliler üzerinden değerlendirilecektir. Türkiyelilerin ilk Avrupa'ya olan g hikayelerinden başlayarak İngiltere'ye nasıl, ne zamanlarda ve genel olarak ne sebeplerle g ettiklerine değinilecektir. Türkiyeli toplumun Londra'daki, sosyal ve kültürel yaşamı, ekonomik hayatları çerçevesinde, entegrasyon süreçleri ve aidiyet duygularını tartışılacaktır. Çalışmanın sınırları genel anlamda bu maddeler etrafında düzenlenmiştir.

2. ANTROPOLOJİ

2.1. Antropoloji Nedir?

Antropoloji kelime anlamıyla insan bilimidir. İnsan türünün ilk çağlarından günümüze kadarki karşılaştırmalı incelemesini yaparken insanın niteliğine ilişkin daha çok bilgiye ulaşmaya, insanlar ve davranışları hakkında genellemeler üretmeye ve insan çeşitliliğini anlamaya çalışır.

Sadece birey olarak insanla ilgilenmez. İlgisi grup içinde yaşayan insan ve bu insanın yaptıkları ve davranışlarıdır. İnsanlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları göz önüne alarak insanları karşılaştırmalı bir görüşle inceler. İnsanoğlunun evrimi, fiziksel ve toplumsal gelişiminin kurallarını ortaya çıkarır. Başka bir deyimle kültür ile ilgilidir. İnsan topluluklarının fiziki yapı, kültür ve davranış bakımından farklılıklarını ele alır. İnsanoğlu'nun yaşamı ve töreleriyle ilgili hiçbir konu ya da soru antropolojinin inceleme alanı dışında değildir. Bu yüzdendir ki, bilimsel disiplinlerin en ilgi çekici en heyecan verici olanı antropolojidir. İlgi alanımız ne olursa olsun hepimiz için özel, ilginç bir şeyler vardır. ¹

Antropolojiyi iki ana bölüme ayırabiliriz: ²

1. Fiziksel Antropoloji

İnsanoğlunun fiziksel gelişimini, evrimini inceler. Yani, insanın biyolojik gelişmesinin tarihi ile ilgilidir. İnsanın insan olabilmek için geçirdiği aşamaları ele alır. İnsan ırklarını, insanın doğuşundan modern hale gelinceye değin geçirdiği

¹ <http://www.antropoloji.net>

² Nephan Saran, **Antropoloji**, S:26

biyo - fizyolojik değişiklik ve aşamalarını ele alır. Irkların karşılaştırılması ve ırk ilişkileri belli başlı konulardır.

2. Kültürel Antropoloji

Kültürel antropoloji ise toplumun hayat modelleri üzerine yoğunlaşır. Kültürel antropologlar insan davranışı üzerinde yoğunlaşarak çalışmalarını yürütürler. Tüm araştırmaların varmaya çalıştığı sonuç ise o toplumun dinamiklerini anlamaktır.

Antropologlar bir insan davranışını anlamak için tüm insanlığın davranış modellerinin incelenmesi gerektiğini savunurlar. Diğer özelliklerinin yanı sıra bu karşılaştırmalı kültürel ve evrimsel perspektifi, kültürel antropolojiyi diğer sosyal bilimlerden ayıran bir özelliktir.³

Bu geniş çerçeve içinde antropolojinin ilgilendiği sorular 3 temel grupta toplanabilir;

- a) İnsanlar ve toplumlar neden birbirlerine benzerler?
- b) İnsanlar ve toplumlar neden birbirlerine benzemezler?
- c) İnsanlar ve toplumlar neden ve nasıl değişirler?

Antropolojinin amacı bu tür sorulara geçerli, doğru ve evrensel yanıtlar vermektir.⁴

Antropoloji, başka bilim dallarıyla birlikte, birbirlerini bilimsel araştırmalar ışığında destekleyerek ilerlemiştir. Sahasına insana dair her türlü araştırma konusu giren bu bilim dalları birbirlerinden faydalanmışlardır. “Biyoloji , Fizyoloji, embriyoloji ve diğer pek çok bilim de insanı inceler. İnsanın davranışı, aralarında psikoloji, sosyoloji ve tarihin de yer aldığı bilimler tarafından ele alınır. Buna karşıt olarak antropoloji, biyolojik ve sosyal bilimlerin yaklaşımlarını birleştiren tek bilimdir. Antropolog, insanlığın herhangi bir özgül

³ William A. Haviland, **Kültürel Antropoloji**, Çev: Hüsamettin İnanç ve Seda Çiftçi S:6

⁴ Nephane Saran, **Antropoloji**, S:29

grubuyla ya da tarihin herhangi bir dönemiyle kendisini sınırlandıramaz. Aksine, insanın en erken biçimleriyle ve onların davranışlarıyla en az bugünküler kadar ilgilenir. En eski zamanlardan günümüze ulaşmış herhangi bir belgeden hem insanlığın fiziksel evrimi, hem de uygarlığın gelişmesi araştırılır. Aynı şekilde antropoloji, ilgi alanına giren çağdaş insan toplulukları ve uygarlıklar arasındaki karşılaştırmalı araştırmalarla önemli noktaları ortaya çıkarır. O, üyesi olduğu bilimin bir dalında bir yandan insanı yaşayan diğer bütün yaratıklardan ayıran fiziksel özellikleri keşfetmeyi ve betimlemeyi, öte yandan insan ailesinin kendisindeki yararlı ayırt ediciliği araştırır.”⁵

2.2. Sosyal Bilimlerin Bir Alt Dalı Olarak Antropoloji

19. yüzyıldaki gelişmelerin en büyük temsilcisi batıdır. Batının yarattığı büyük değerler günümüz toplumlarını hala etkileyebilen temel sistemlerin yaratıcısıdır. Tabii ki endüstri devriminin 19. yüzyılda batıda başlayıp bütün dünya kültürlerini etkisi altında bıraktığı unutulmamalıdır. Dolayısıyla bu büyük değişimlerin içerisinde gelişen sosyal bilimler, modernliğin yani Batılının ürünüdür.

Sosyal bilimler 19. yüzyılın başlarından itibaren felsefeden ayrılarak gelişen bağımsız disiplinlerdir. Bugünkü klasik sosyal bilimler (sosyoloji, iktisat, psikoloji, siyaset bilimi ve tarih), esas olarak modernleşmiş batı toplumunu meydana getiren kurumları inceleyen alanlar olarak ayrışırken, antropoloji Batı'nın karşıtının ya da Batı dışında kalanın, yani modern olmayanın ya da o zamanların deyimiyle ilkelin incelenmesine yönelmiştir.

⁵ Ralph Leon Beals - Harry Hoijer, **Antropolojinin Konusu ve Alanı**, Çev. Gürbüz Erginer, S:12

Sanayi toplumuna geçiş yapmamış toplumların kùltürünü araştırmak, ilk antropologlar arasında yer alan Amerikan ve İngiliz antropologların en önde gelen hedefleriydi. Britanya'nın yönetimi altında bulunan devletlerin, yaşam biçimini araştırmak, kùltürlerini ve toplumsal yaşayışlarını irdelemek için yapılan bütün antropolojik verileri aslında Britanya yönetiminin bu devletleri daha iyi yönetebilmek için, onları daha iyi anlamak adına yaptığı araştırmalar olarak nitelendirebiliriz. Benzer örnekler Kuzey Amerika'da görülmüştür. Devletler tarafından da desteklenen bu tutum maalesef antropolojinin sömürgeci anlayışa hizmet etmesine sebep olmuştur. Böylece başlarda antropoloji “sömürgeciliğin bilimi” olarak adlandırılmıştır.

Batının kendinden olmayana ilgisi doğrultusunda başlayan ve gelişen antropoloji, toplumlar ne kadar gelişmiş olursa olsun insana ve insana dair olan ilgisini hiçbir zaman değiştirmeyecektir. Dolayısıyla içinde bulunduğu dönemlere göre her zaman kendisine yeni çalışma alanları yaratacaktır. Modern Antropolojinin en bilindik ve önemli isimlerinden Levi-Strauss'un da bir konuşmasında bu konuya söyle değinmiştir:

“İlkel denen toplumların yeryüzünden şaşılacak bir hızla silindikleri muhakkaktır. 19. yüzyılın başında Avustralya'da 250.000 yerli yaşıyordu. Bugün bunların sadece dörtte biri veya beşte biri kaldı. Demografik durumun düzeldiği yerler de var ama oralarda da geleneksel müesseseler tamamen yok olmasalar dahi aşınmaya uğruyorlar. İlkel denen toplumlar gün geçtikçe maziye karışıyor. Antropolojinin alışılagelen konusunun böylece yok oluşu, antropolojinin de sonu mu olacak acaba dedirtiyor. Hayır. Ama devam edebilmesi için, antropolojinin, geleneksel konusundan vazgeçmeden, kendini yeni konulara yöneltmesi gerek : bir yandan gelişmekte olan ÷lkelere el atmalı antropoloji, öte yandan modern toplumlarda ortaya çıkan patolojik olaylara eğilmeli. Uygulamalı antropolojinin alanı böyle böyle ortaya çıkacaktır.”⁶

⁶ Claude Levi-Strauss, **Diogene Dergisi**, Çev : Ümid Meriç, S:105

2.3. Görsel Antropoloji

İnsanlık, ilk döneminden günümüze kadar geçen sürecin her evresinde görüntü üretip bu görüntülerden faydalanmıştır. Görüntü, 19. yüzyılda gün ışığına çıkan insanlık tarihinin ilk görsel kaynağı - bakılacak güzel şeyler değil de korunmak amaçlı çizilmiş olan - mağara resimlerinden, bir sanat algısını doğurana ya da bilimsel araştırmalara veri olabilecek hale gelene kadar izlediği yol ve kullanım amaçları doğrultusunda zaman içinde değişiklikler göstermiştir.

Günümüz sosyal bilimleri içerisinde fotoğraf, film, video gibi görsel malzemeleri temel alan ve genelde görsel çalışmalar olarak adlandırılan araştırmalara yönelik ilginin ve çalışma alanlarının daha önce hiç olmadığı kadar arttığını gözlemliyoruz. Sosyal yaşamın genel boyutlarına odaklanan bu tür çalışmalar sosyal bilimsel düşüncenin sınırlarını, disiplinler arası nitelikte çoğulcu bilgi üretimi hedefli akademik ortamların gelişmesi yönünde zorlarken mevcut bilgi üretme biçimlerini ve araştırma yöntemlerini sorgular nitelikteki tartışmalara da önemli katkılar sunmaktadır.⁷

Görsel antropoloji, bir alan olarak kendine yer bulma konusunda sıkıntılar yaşamış olsa da aslında görselin antropolojide kullanımının geçmişi neredeyse disiplinle yaşıttır. Marcus Banks ve Jay Ruby, antropolojinin ilk yıllarındaki görsel kullanımının antropolojinin sadece bir parçası olduğunu, birincil ve ikincil amaçları da bütüncül bir görsel üretimi olan çalışmaların ortaya çıkmasıyla birlikte yakın geçmişte bir alan olarak görsel antropolojiden söz edilebileceğini söylemektedir. Ancak görsel üretimine ilişkin en önemli tartışmalara yön veren

⁷ Gamze Toksoy, **Toplumbilim Fotoğraf Özel Sayısı**, S:9

problemler antropolojinin ve sömürgecilik faaliyetlerinin ilk yıllardan bu yana görselle ilişkisine göz atmadan anlaşılamayacaktır.⁸

Tarihsel olarak bakıldığında görsel antropoloji, pozitivist metodolojinin hakim olduğu sosyal bilimlerde nesnel gerçeklikten söz edilen dönemde ortaya çıkmış ve gözlemlenebilir bir nesnel gerçekliği görsel-işitsel teknolojilerinin (kamera, video gibi) aktarabileceği görüşü yaygınlık kazanmıştır. Bunun nedeni bu araçların, tarafsızlığına, şeffaflığına ve şüphe götürmeyen tanıklığına olan inançtır. Bir pozitivistin perspektifinden bakıldığında, şüphe edilmez bir tanık ve güvenilir verilerin kaynağı olan fotoğraflar sayesinde, insan zihninin sınırları olmadan, gerçek, film düzlemine kaydedilmektedir. Bu nedenle antropologlar, teknolojilerin gelişmesi ve ulaşılmasının kolay hale gelmesiyle birlikte, bilinmeyen kültürleri, farklı coğrafi bölgeleri, insan topluluklarını ve onlar hakkındaki detayları kamera ile belgeleyerek arşivler oluşturmuşlar ve bu arşivlerin, gelecek kuşakların günümüz dünyası ile ilgili bilgiye kolay ulaşmalarını sağlayarak, “objektif” bir araştırma verisi olacaklarına inanmışlardır. Örneğin başlangıçta, fotoğraflar, çalışmalarda kullanılan görsel araçlar olarak yardımcı görevindedirler; “gerçek” etnografi araştırmacıların gözlemlerinden oluşan yazılı anlatımlarıdır. Bu süreç, görsel antropoloji olarak adlandırmaya başlanmış ve 1920’lerde yaygınlaşmıştır. Özellikle Malinowski’ nin yaptığı çalışmalar ile gündeme gelerek, 1950’lerin sonuna kadar görsel antropoloji olarak anılmaya devam etmiştir.⁹

⁸ Marcus Banks and Jay Ruby, **Made to Be Seen**, S: 1-2

⁹ Gülbin Özdamar Akarçay, **Etnografların Alanda Fotoğrafı Kullanma Deneyimleri ve Çalışma Pratikleri Üzerine Bir Etnografik Çalışma**, S:88

Fotoğraf 17: Malinowski Trobiand Ada'larında saha çalışmalarına devam ederken. London School of Economic (LSE) üniversitesi kütüphanesi koleksiyonundan.¹⁰

Etnografik alan çalışmalarının öncüsü olan Polonyalı antropolog Bronislaw Malinowski 1910 yılında Londra'ya gelerek London School of Economics (LSE)' te eğitimine devam etti. Malinowski oldukça aktif bir alan çalışmacısıydı. Kendisine ait yaklaşık 1100 fotoğraf sonradan eğitimcisi olduğu LSE arşivinde bulunmaktadır. Malinowski, ilk kez 1922'de yayınlanan kitabı *Argonauts of the Western Pacific*'te, açıklayıcı ve güvenilir materyaller olan fotoğraf kullanımının öneminden söz ederek, yerlilerin gerçek ruhunu yansıtmada bu kayıtların anlaşılabilirliğini ve okuyucuyu ikna kabiliyetini över .

Malinowski'nin 1914'de başladığı çığır açan saha çalışması Trobriand Adaları'nda Yaşam (*The Life in the Trobriand Islands*), modern antropolojinin temeli sayılabilir. Antropolojik teorinin sosyal-tarihsel etkenlerine bakarsak, antropolojik çalışmanın çoğunlukla gözden kaçmış bir görünümü olan saha

¹⁰ Fotoğraf 1 Bkz. <http://archives.lse.ac.uk/record.aspx?src=CalmView.Catalog&id=MALINOWSKI>

fotoğrafçılığıyla karşılaşırız. Burada kamera çoğunlukla sessiz bir kayıt cihazı olarak kullanılmış ve şeffaf bir görsel not etme yöntemi olarak düşünülmüştür. Fakat 1980'lerden itibaren fotoğrafın etnografiye olan katkısına ilgi tazelenmiştir. Fotoğraf artık sadece basit bir tamamlayıcı işleve hizmet etmekten çok antropoloğun bakış açısını yansıtan bir ayna olarak görülmeye başlamıştır.

Malinowski'nin fotoğrafları hem konuya yaklaşımı hem de kameranın kullanılışı bakımından sıra dışıdır. LSE'nin arşivlerindeki fotoğraf koleksiyonuna bakıldığında ne kadar üretken bir fotoğrafçı olduğu ve tuttuğu günlüklerden de fotoğrafa ne kadar önem verdiği anlaşılmaktadır.¹¹

Antropolojinin ilk çıkış noktası ve gelişim sürecini anlatırken değindiğimiz var olan sisteme ve güç odaklarına verdiği destek ilerleyen zamanlarda etkisini azaltmaya başlamıştır.

İlk dönemlerinde isteyerek ya da istemeyerek mevcut sistemleri ve güç yapılarını destekleyen antropoloji daha sonraları ezilenin ve yetkisi olmayanların yaşamlarına derinlemesine bir bakış olarak kullanılmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra antropoloji içinde “görsel antropoloji” alanından ve bu alanın giderek kurumsallaşmasından söz edilmektedir. Görsel teknolojiyi araştırmalarında kullanan önemli antropologlardan biri de Margaret Mead'tir.

Büyük olasılıkla 20. Yüzyılın en çok tanınan antropoloğu olan Margaret Mead (1901-1978), modern antropolojinin kurucusu olarak kabul edilen Franz Boas'ın (1858-1942) öğrencisi olmakla birlikte Ruth Benedict'ten de çok etkilenmiştir. Gençlik üzerine erken bir çalışması olan *Coming of Age in Samoa* (1928) ile bilinçli bir şekilde popüler piyasayı hedef almış ve izleyicisine Amerika

¹¹ Terence Wright, *The Fieldwork Photographs of Jenness and Malinowski and the Beginnings of Modern Anthropology*, S:43

hakkında söyledikleri ve etnografisinin niteliğiyle bu çalışması muazzam bir liste başı eser haline gelmiştir. Yeni Gine ve Bali'de gerçekleştirdiği saha çalışmalarıyla sosyalleşme, çocukluk ve cinsiyet araştırmalarına önemli katkılarda bulunmuş ve değişik insan kültürlerine ilişkin araştırma biçimini değiştirmesiyle itibar kazanmıştır. Gregory Bateson ile birlikte ürettikleri olağanüstü bir fotoğrafik etnografi olan *Balinese Character* (1942) bunun en çarpıcı örneklerinden biridir.¹²

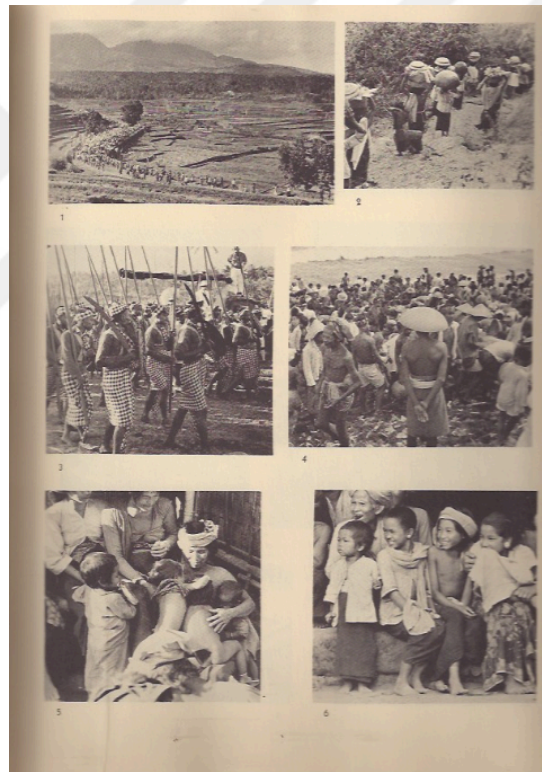
*Fotoğraf 18: Margaret Mead'in Bali'deki bir ziyaretinden.*¹³

Bu çalışmada kültürel olarak standartlaşmış değişik davranış biçimleri arasındaki soyut ilişkileri ifade edebilmek için konuyla ilgili en önemli fotoğrafları yan yana koyarak yeni bir yöntem ortaya koymuşlardır. Fotoğrafların kullanılmasıyla, her bir davranış parçasının bütünselliği korunmuş olurken,

¹² The Routledge, *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*, S:876

¹³ Fotoğraf 2 Bkz. <http://barnard.edu/news/remembering-margaret-mead-field-home-office>

fotoğraf serilerinin aynı sayfaya yerleştirilmeleriyle istenilen eşleşmeler sağlanabilmiştir. Araştırmacıların söze dayalı gerçekleştirdikleri çalışmaların sıklığı nedeniyle etnografinin yazılı metinlere dönüştüğünü vurgulayan Mead, gelişen teknolojilerin kullanımının, verilerin tekrar tekrar dinlenerek ya da görerek analizinde avantaj sağladığını ve bu tür kayıt işlemlerinin sıklıkla kullanılması gerektiğini savunmaktadır.¹⁴

Fotoğraf 19: Margaret Mead , Gregory Bateson *Balinese Character* kitabından.

Başlarda görsel veri, belgeleme ve bir bütün olarak toplumu, akrabalık, sosyal yapı gibi sosyal olguları analiz etmede çok az bir kullanıma sahipti. Amerika'da 2. Dünya Savaşı'na yaklaşan yıllarda Margaret Mead ve Gregory Bateson'ın daha sonra 'kültür ve kişilik' teorisi olarak bilinen yeni bir paradigmayı takip etmeye başladıklarında fotoğraf ve filme bir merak dalgası baş göstermiştir.

¹⁴ Margaret Mead – Gregory Bateson, **Balinese Character: A Photographic Analysis**, S:6

İkili Balili karaktere yönelik araştırmalarında fotoğraf ve filmi çok yaygın bir şekilde kullanmıştır. Mead, görsel verinin önemini şu sözleriyle vurgulamıştır:

“Antropologlar yeryüzündeki insanların ve kaybolan geleneklerinin kesin ve tam bir biçimde kaydını koruma sorumluluğunu almışlardır. Bu insanlar doğal, yazı yazmayı bilmeyen tropik bir ormanda izole edilmiş toplumlar olabilirler ya da İsviçre kantonunun derinliklerinde ya da Asya krallarının dağlarında olabilirler”.¹⁵

Mead’in antropolojik araştırmalara getirdiği bu yeni bakış açısı, teknolojiden de faydalanarak, bilinen klasik çalışma şeklinin ötesine geçen ve bugün oldukça yaygın bir şekilde kendine kullanım alanı bulan görsel antropolojiye ilk yönelimleri verdiği söylenebilir.

2. Dünya Savaşı’ndan sonra benzer çalışmalar Alan Lomax tarafında da, özellikle dansa ilişkin koreometrik çalışmalarında uygulanmıştır. Bu çalışmalarda, film örneklerinin toplanması, çekimlerin analizi, bilgisayar programları ve bağıntuların değerlendirilmesi, karşılaştırmalı analize değer veren ve genellemeyi kabul eden antropolojik gelenek içinde devasa bir çabayı simgeler.¹⁶

Görsel öğeler ve metin kullanılarak hazırlanmış bir mülakat ile sadece kelimeler kullanılarak hazırlanmış bir mülakat arasındaki fark, bizim bu iki sembolik temsile nasıl tepki verdiğimizde yatar. Bunun fiziksel bir temeli vardır: beyindeki görsel bilgiyi işleyen kısımlar, sözel bilgi işleyen kısımlardan evrimsel olarak daha eskiye dayanır. Böylece görsel bilgi sözelliğe göre, insan bilinçaltında daha derin öğelere çağrışım yapar; sözellik üzerine yapılan değiş tokuş kendi başına beyin kapasitesinin sözellik kadar görsel bilginin kullanıldığı değiş tokuştan daha azını kullanır. Fotoğraf kullanılarak hazırlanmış mülakat sadece

¹⁵ Margaret Mead, **Culture and Commitment**, S:1

¹⁶ John Bishop, **Alan Lomax and Choreometrics** S:2

daha fazla bilgi oluşumu sağlayan bir mülakat süreci değil, daha değişik tarzda bilgilere çağrışım yapan bir türdür.¹⁷

Birleşik Devletlerde başlayıp bütün Dünyayı saran 1929 yılındaki ekonomik krizin hemen ardından, II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar olan dönem (1930-1945) federal servis dönemi olarak adlandırılır. Birleşik Devletler hükümetinin antropolojik bilgiye olan gereksinmesinin artmasıyla uygulamalı alanda antropologlara açılan iş alanları inanılmaz bir hızla artmış, II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla da doruk noktasına ulaşmıştır.¹⁸

Siyasi, ekonomik ya da toplumsal gereksinimlerle işbirliğine başlayan fotoğraf ve antropoloji ilişkisi, insanın bu algılarının, gerçeği anlama ve ihtiyacı olan bilginin servis edilmesi doğrultusunda devam etmektedir.

3. FOTOĞRAFIN DOĞUŞU

3.1. 19. Yüzyıl'da Fotoğrafın Gelişim Süreci

Görüntüyü bir aygıt yardımı ile kaydetmeye başladıktan günümüze kadar elde edilen görsel ile ilgili bir çok teknolojik gelişme meydana gelmiştir. 1800'lü yılların ilk yarısında görseli elde etmek için kullanılan ilk buluş Camera Obscura'nın yerini günümüzün gelişmiş teknolojisini her anlamda kullanan fotoğraf makinaları aldı. İnsanlıkla birlikte gelişen gerçeğin görüntülenmesi isteği sanayi devriminin etkisiyle gerçekleşen düşünsel birikimler ve teknik anlamdaki

¹⁷ Douglas Harper, **Talking About Pictures: A Case For Photo Elicitation**, S:13

¹⁸ Urungu Akgül, **Uygulamalı Antropolojinin Gelişimine Genel Bir Bakış**, S:72

yeniliklerle, fotoğrafın gelişerek günümüzdeki haline gelmesine olanak sağlamıştır. Bu nedenle fotoğrafın icat tarihi olarak kabul edilen 1839, hemen öncesinde başlayan toplumsal hareketlenmeyle ve sonrasında gerçekleşen hızlı değişimlerle birlikte ele alınmalıdır. Bu değerlendirmeyi Walter Benjamin şu sözleriyle desteklemektedir:

“İlk çıktığı zamanlarda fotoğrafçılığın üzerinde bulunan sis perdesi, matbaacılığın ilk çıktığı zamanlardaki kadar yoğun değildir; bunun sebebi belki de zamanın bu icadın çıkması için elverişli olması ve pek çok kişinin de böyle bir gereksinim duymasıydı; birbirinden bağımsız pek çok insan aynı amaç için uğraşıyordu: görüntüleri “camera obscura” ile yakalamak”.¹⁹

İşte bu kadar hızlı bir şekilde hayatın içine dahil olan fotoğrafa (görsele) olan ilgi artarak günümüze kadar devam etmiştir. Fotoğrafi bu denli yaygınlaştıran etmen, üretiminin de en az tüketimi kadar kolay oluşudur.

Bu süreçte fotoğrafın sanatsal anlamda sağladığı katkıların yanı sıra toplumsal alandaki etkisi ve sosyal dönüşümlerde oynadığı rolü büyük olmuştur. Fotoğrafın tarihini belirli çerçeveler etrafında değerlendirdiğimizde modern dünyayı etkileyecek, şekil verecek etkiye sahip görsel bir güç olduğunu unutmamamız gerekir. Berger’in ifadesiyle; “Fotoğraf makinesinin bulunması insanın görüşünü değiştirdi. Görünen nesnelere başka bir anlama gelmeye başladı. Bunlar hemen resimlerde yansıtıldı”.²⁰

Pozlama sürelerinin saatlerden saniyelere düşürülmesi, hızla açılan fotoğraf stüdyoları, fotoğrafın daha kolay ulaşılabilir hale gelmesi, fotoğrafın gelişmesini ve yaygınlaşmasını hızlandırmıştır. Böylece, sanayileşmekte olan dünya içerisinde etkili bir yere sahip olmuştur. Fotoğraf ilk dönemlerinde belirgin portre

¹⁹ Walter Benjamin, **Fotoğrafın Kısa Tarihi**, Çev. Barış Tanyeri, S:5

²⁰ John Berger, **Görme biçimleri**, Çev. Yurdanur Salman, S:18

ressamlığın bir devamı niteliğinde ve bilimsel kamu alanına hizmet edecek şekilde portre fotoğrafçılığı olarak gelişmiştir. Bu dönemde fotoğrafın henüz sosyal alanda işlevsel bir şekilde kullanılmaya başladığından söz edemeyiz. Sosyal yaşamın problemleri, insan yaşamının fotoğraflara konu edilmesi yüzyılın son çeyreğine doğru başlayacaktır. “Fotoğraf 19. Yüzyılın ikinci yarısında mahkumları, akıl hastalarını ve farklı ırk ve etnik gruptan insanları teşhis etmek için kullanılmaya başlanmıştır”.²¹

4. FOTOĞRAF VE ANTROPOLOJİ İLİŞKİSİ

4.1. Görsel Araştırmalarda Fotoğrafik Belge – Antropolojik Veri

Egzotik insanları ve yerleri ilk belgeleme girişimleri diğer kültürleri araştırmaya ilişkin daha ciddi girişimlerin önünü açmıştır. Bu gelişmeler başkalarının hayatını incelemeye fotoğraf arşivinin kullanılmasıyla paralellik göstermektedir. 1874'te İngiliz Bilimsel İlerleme Birliği (The British Association for the Advancement of Science, BAAS) Gezinler ve Barbar Diyarların Sakinlerinin Kullanımı İçin Antropoloji Üzerine Notlar ve Sorular'ın (Notes and Queries on Anthropology, for the Use of Travellers and Residents in Uncivilized Lands, BAAS 1874) ilk baskısını yayınlamıştır. Daha sonra antropolojik merakın fotoğrafik malzemelerinin koleksiyonu, korunması ve sistematik kaydı için bir komite kurulmuş ve ilk raporları BAAS'ın 1882 Raporu'nda yayınlanmıştır. Bundan iki yıl sonra antropoloji birliğin içinde bağımsız bir bölüm olarak yerleşmiştir.²²

²¹ Catherine A. Lutz Jane L. Collins, **National Geographic'i Doğru Okumak** Çev. Mefkure Bayatlı S:179

²² George W. Stocking, **Victorian Anthropology**, S:263

Aynı dönemde 1889'da İngiliz Fotoğraf Dergisi (British Journal of Photography) fotoğrafik arşivlerin iki türlü kullanımından bahsetmektedir: dünyanın içinde bulunduğu durumu olabildiğince eksiksiz kaydetmek ve gelecek için değerli belgeler sağlamak. 1892'de, Im Thurn Antropoloji Enstitüsü'ne (Anthropological Institute) kameranın antropolojik yararlarından birinin, ilkel halkın sadece bedenlerinin değil de bu halkların yaşayan varlıklar olarak dikkate alındığının kesin bir belgesi oluşudur.²³ Fotoğraf ve sosyal bilimler arasında ilişki kurmaya çalışırken bu iki disiplinin nerelerde hangi konular çerçevesinde kesiştiğini iyi analiz etmek gerekir. Her ikisi de toplumun keşfi için araştırmalar yapmaya başlamıştır diyebiliriz. Ve bu araştırmaları her ikisi de gerçeğin üretimi ve gerçeğe bağlı kalarak yaptığını söylemek mümkündür.

Fotoğraf, birbirinden farklı çeşitli alanlarda kullanılabilen bir araç olarak ele alındığında, özellikle de günlük yaşantımızdaki rolü göz önünde bulundurulduğunda, kullanım alanlarının hangi içerikle değerlendirildiğine bağlı olarak sosyal bilimler için geniş bir evrende çalışma olanağı yaratır.²⁴

Genellikle bütün sosyo-kültürel araştırma yapan antropologların başka sosyal bilimcilerin kullandıkları tekniklerin haricinde, katılımcı alan araştırması yaptığını söyleyebiliriz. Fotoğraflarda “anlam” ve “gerçeklik” arayışı görsel antropologlar kadar, filozoflar, sanat tarihçileri, toplumsal tarih araştırmacıları, estetikçiler, semiyotikçiler, psikologlar ve sosyologları da uğraştırmıştır.²⁵

²³ E. F. im Thurn, *Anthropological Uses of the Camera*, S:184-203

²⁴ Gamze Toksoy, *Sosyal Bilimler içinde Görüntülerin Yeri ve Fotoğrafın Potansiyeli*, S:120

²⁵ Joanna C. Scherer, *Antropolojik İncelemede Temel Veri Olarak Fotoğraflar*, Çeviren: Mehmet Bozok

Buradan da anlaşılacağı üzere bütün bu bileşenlerin bir araya gelerek etnografik veri elde etmek için çekilen fotoğraflar, toplumsal olayların, araya insanın teknolojik bir araçla girerek yorumlaması sonucu ortaya çıkan eserler olarak tarihte yerini almışlardır. Anlam ve gerçeklik algısı oluşturmada bilimsel bir veri kaynağı olarak düşünülmüştür.

1900'lere kadar fotoğrafın antropolojideki önemi, özellikle antropolojinin sosyal organizasyonlar üzerindeki vurgusu ırksal sınıflandırmaya olduğu kadar görsel analize cevap verebilir nitelikte görülmediğinden zayıflamıştır. Bu dönemde fotoğraf bilimsel araçtan çok bir hobi ve sanat hareketi olarak görülmüş, bu da şüphesiz antropoloji içindeki rolünü etkilemiştir.²⁶

Bu konuda alternatif görüşler olsa da, görsel antropoloji tarihi çoğu antropoloğun görselle ne yapacağını pek bilmediğini göstermektedir. Geniş görsel kayıt arşivleri görülmeden ve kullanılmadan kalmıştır. Diğer toplumların sofistike analistleri konu etnografik film yapısının analizine geldiğinde cehaletlerini itiraf etmiş ve alarına geçmiştir. Görsel, antropoloji içinde çoğunlukla az konuşur fakat her nasılsa aynı zamanda doyumsuz görünmüştür. Tıpkı asla bir şey söylemeyen fakat her zaman hakkında söylenebilecek bir şey bulunan Katran-bebek (bir kurmaca karakter) gibi. Öte yandan kelimelerinse, bir kez yazıldığı zaman söyleyecek çok az şeyleri vardır.²⁷

Antropolojide görsel araştırmanın modern tarihi John Collier tarafından başlatılmıştır. 7 yaşındayken geçirdiği bir otomobil kazasının beyнинin sol yarısında bıraktığı travmatik hasar, konuşma yetisinin ve matematiğinin zayıflamasına, duyma yetisini kaybetmesine ve ileri derecede disleksiye neden olmuştur. Belki de telafi edici ölçüde, Collier'ın görsel algısı meyvelerini vermeye

²⁶ Douglas Harper, **The image in sociology : histories and issues** S: 143-160.

²⁷ David Macdougall, **Rethinking Visual Anthropology**, S:279

başlamıştır. 1940’larda Standart Yağ Şirketi’nde (Standard Oil Company) belgesel fotoğrafçısı olarak çalışmış ve daha sonra devlet tarafından yürütülen Güney Amerika yerlileri Batı Amerikan kültürü üzerine yapılan antropolojik çalışmaları idare etmiştir. İlk kez 1967’de basılmış ‘Antropoloji: Bir Araştırma Yöntemi Olarak Fotoğraf (Anthropology: Photography as a Research Method)’ görsel saha araştırması idaresi için yazılmış bir el kitabıdır ve 1986’da oğlu Malcolm Collier tarafından yeniden gözden geçirilip genişletilmiştir. Fotoğrafın, topluluk, manzara, ev içindeki ortam, teknoloji ve sosyal dinamiklerin düzenlenmesi gibi genel antropolojik konuların araştırılmasındaki kullanımı hakkında açıklamalar sağlamaktadır.²⁸

4.2. Gerçeğin Anlatılmasında Belgesel Fotoğraf

“Düşüncenin kendini gerçekleştirmeye çabalaması yetmez, gerçeklik de düşünceye doğru çaba göstermelidir...”

Marx

“Fotoğrafın çekiciliğinin nedeni, yaşama çok yakın olmasındandır. Fotoğrafın geçmişten devraldığı bir geleneği olmadığı için fotoğrafçılar ise insanları günlük yaşamda oldukları gibi görüntülemekle başlamışlardır. Niepce 1823 yılında ilk fotoğrafı olan hazır sofranın fotoğrafını çekmek için on dört saatlik bir pozlandırma süresine ihtiyaç duymuştur. Bu fotoğraf ile, görüntü ve gerçeklik arasında ilişki kuran ilk kişi olarak tarihe geçmiştir”.²⁹ Fotoğraf tarihi gerçeklik ile arasındaki bağlantıyı bu şekilde kurarken, bir fotoğraf karesinin yarattığı gerçeklik algısı

²⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/John_Collier_Jr.

²⁹ John Berger, **Görme Biçimleri**, S:19

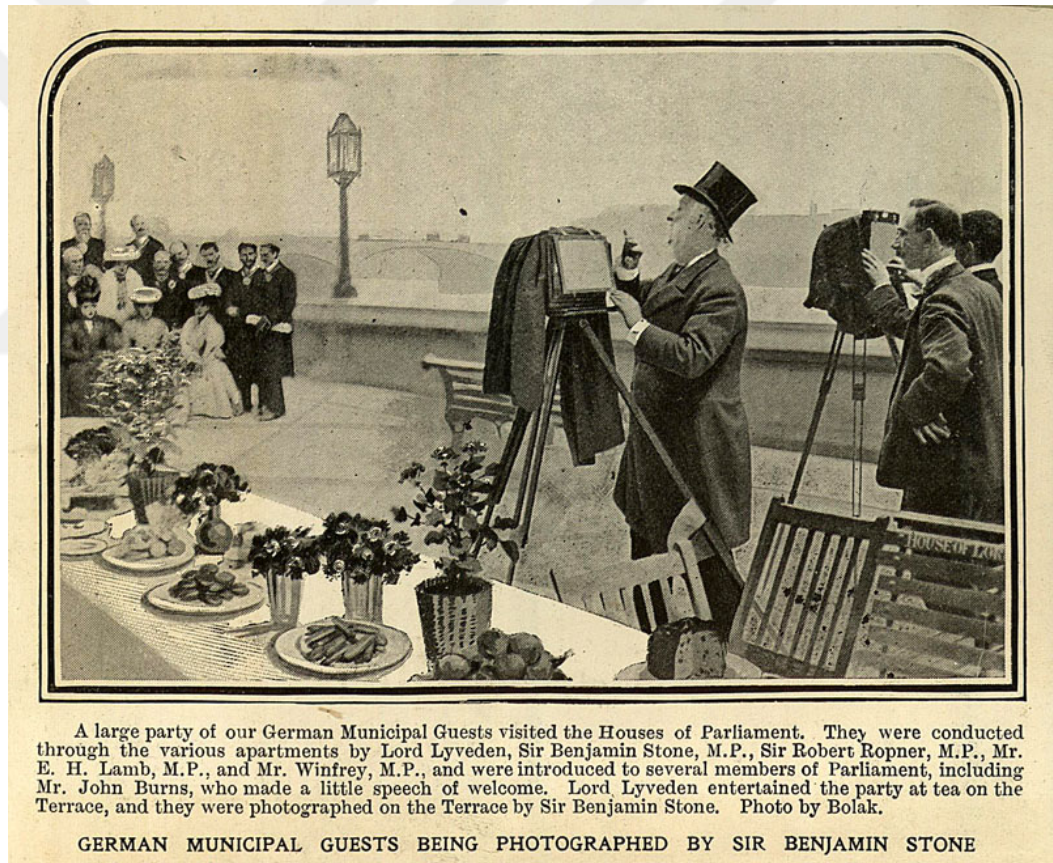
yıllar içerisinde tekrar ve tekrar tanımlanacak ve tartışılacaktır. “Gerçekliğin fotoğrafı çekilen kişiyi sıyırıp geçtiği ve fotoğrafa bakan bizim, baktıkça şimdi ve buradayı ve anlamlı olsa da çoktan unutulmuş o tesadüfi ayrıntıyı görmek istediğimiz bir durum ortaya çıkmaktadır.”³⁰

Belgesel tarzda fotoğraf çeken fotoğrafçıların amacı sadece görüntü elde etme, olayı kaydetme yani tanık olma değil, aynı zamanda görüntülenen bu toplumsal olayın (problemin) kamuoyu yaratıp insanların bu konu ile ilgili bilgilenmesini de sağlamaktadır. Belgesel fotoğraf tarihinin en başından günümüze kadar bu düşünceyi destekleyecek bir çok örneği olduğu söylenebilir. Ken Light gelişerek devam eden belgesel fotoğraf üzerine yaptığı açıklamada belirttiğine göre, 1860'larda Matthew Brady'nin Amerikan İç Savaşı'nı belgeleyen fotoğrafçı kadrolarınca çekilen 7000 ıslak plaka negatiften, 1880'lerde görüntülerin yaygın olarak çoğaltılmasını sağlayan tramlı baskı yönteminin gelişimine; 1926 yılında modern 35 mm fotoğraf makinesinin gelişmesinden yarım yüzyıl sonra imgelerin bilgisayarda sıkıştırılmasına ve sergilenmesine değin fotoğrafçılığın kendisi neredeyse sürekli değişimin bir ürünü olmuştur. Fotoğraf teknolojisinde son 177 yıl boyunca ortaya çıkan büyük ilerlemelere paralel olarak belgesel görüntü üreticilerinin nesilleri bilgilendirme işlevi de gelişerek devam etmiştir.

Belgesel fotoğrafın tarihine baktığımızda, ilk örneklerinin 1842 yılında David Octavius Hill ve Robert Adamson'ın çektiği 470 adet İskoç din adamı ve balıkçıların fotoğrafı olduğu söylenebilir. Bu fotoğrafçıların amaçları, balıkçıların daha iyi tekne donanımı edinmeleri ve açık denizlerdeki güvenliklerinin sağlanması için gerekli koşulların oluşturulmasıydı. 1855-1856 yıllarında Roger Fenton Kırım Savaşı'nı, 1861-1865 yılları arasında ise Matthew Brady ve arkadaşları Amerikan İç Savaşı'nı belgeleyerek savaşın çirkin yüzünü

³⁰ Walter Benjamin, **Fotoğrafın Kısa Tarihi**, s.15

ortaya koymuşlardır. 1870’li yıllarda John Thomson, “Londra’da Yaşam” adlı çalışmasıyla Londra’nın yoksul insanlarını ve çeşitli mesleklere ait belgeleme çalışmalarını gerçekleştirmiştir. 1870’li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde Adam Clark Vroman ve Edward S. Curtis’in kızıl derililerin fotoğraflarını çekmeleri, kaybolmakta olan bir kültürün belgelendiği ve dünya kamuoyuna sunulduğu çok önemli belgesel çalışmalardır.³¹

Fotoğraf 20: Benjamin Stone, Avam Kamarasını ziyarete gelen Alman Belediye Encümenlerini fotoğraflarken, 1902.³²

³¹ Beyhan Özdemir, Bkz. <http://ifod.org.tr/2011/04/toplumsal-bilincin-olusmasinda-belgesel-fotografin-onemi>

³² Fotoğraf 4 Bkz.

<http://www.libraryofbirmingham.com/articles/benstonetravellersjoy/benstonelifepictures>

Thomson'dan sonra İngiltere'de çok önemli bir yere sahip olan Sir Benjamin Stone'dan bahsetmek mümkündür. Aynı zamanda politikacı, tutkulu bir fotoğraf koleksiyoneri ve amatör bir fotoğrafçı olan Stone 1897'den itibaren başlayarak İngiltere'nin, geleneksel yaşamını, aile ve toplumsal hayatını, tarihi binalarını fotoğraflamıştır. 1897-1910 tarihleri arasında yapmış olduğu çekimler İngiltere'nin o yıllardaki kaydını tutarak National Photographic Record Association (Ulusal Fotoğraf Kayıt Kurumu) altında toplanmıştır. Bu fotoğrafların yaklaşık 22.000'i albümin ve platinyum baskı, 17.000'i cam negatif ve 600 kadar üç boyutlu baskıdan (stereographs) oluşan oldukça geniş bir arşive dönüşmüştür. Arşiv sadece belge amaçlı kayıt tutmanın ötesine geçerek, ülkenin gurur duyulan estetik ve entelektüel açıdan büyük değer verdiği bir çalışma olarak tarihte yerini almıştır.³³

Stone'un yapmış olduğu bu paha biçilemez kayıt altına alma projesi daha sonraları başta Homer Sykes, Daniel Meadows, Anna Fox and Tony Ray-Jones olmak üzere birçok İngiliz fotoğrafçıyı etkilemiştir.³⁴

³³ Elizabeth Edwards, Peter James, Martin Barnes, **A Record of England: Sir Benjamin Stone & The National Photographic Record Association**, S:17

³⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/John_Benjamin_Stone

Fotoğraf 21: Amerika'lı yazar Mark Twain'in 1907 yılında İngiltere'de avam kamarasını ziyareti sırasında çekmiş olduğu fotoğraf. National Portrait Gallery (Ulusal Portre Galerisi) arşivi, Londra.³⁵

Parlamentonun bir üyesi olması Stone'un bu kadar geniş kapsamlı fotoğraf arşivine sahip olmasını sağlamıştır. Dünyanın her yerinden parlamentoyu ziyarete gelen devlet yetkililerinden, yerel halka kadar herkesi fotoğraflama imkanına sahipti. Irak sultanının portresi, Orta Afrika'nın ünlü cüceleri gibi.³⁶

İngiltere içerisinde yaptığı uzun soluklu fotoğraf çalışmalarının haricinde dünyanın birçok yerine de ziyaretlerde bulunmuştur. Gittiği ülkelerde fotoğraf çekimleri yapmaya devam etmiştir. 1893 yılında Brezilya'ya yaptığı ziyaretinde, endüstrileşmeye yeni başlamış olan Brezilya'nın farklı yaşamını, serbest bırakılmış Afrikalı köleleri, yerli kabileleri, Avrupalı yerleşimcileri fotoğraflamıştır. Bu fotoğrafların büyük çoğunluğunun konusu Stone'un sorgulayıcı bakışını, çok iyi bir gözlemci olduğunun kanıtlarıdır.³⁷

³⁵ Fotoğraf 5 Bkz. <http://www.npg.org.uk/collections/search/person/mp04310/benjamin-stone?search=sas&sText=sir+benjamin+stone>

³⁶ Michael MacDonagh, **Sir Benjamin Stone's Pictures; Records of National Life and History**, Kitabın giriş yazısı

³⁷ <http://www.vam.ac.uk/content/articles/s/sir-benjamin-stone-and-the-NPRA/>

Fotoğraf 22: Sir Benjamin Stone'un 13 yıl boyunca İngiltere'yi fotoğrafladığı çalışması *A Record of England* (İngiltere'nin Kaydı) adlı kitapta toplandı.

Fotoğraf 23: Benjamin Stone'un 1893 yılında Brezilya'ya yapmış olduğu gezisinden.³⁸

³⁸ Fotoğraf 7 Bkz. <http://britishphotohistory.ning.com/profiles/blogs/exhibition-sir-benjamin-stone-observations-in-brazil-1893>

Sosyal veya toplumsal belgencilik anlayışına uygun fotoğraf üretenlerin başında 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın ilk yıllarında Jacob Riis ve Lewis Hine'in adları sayılabilir. Danimarka'nın Ribe şehrinde 15 çocuklu yoksul bir ailenin üçüncü çocuğu olarak doğan Jacob Riis (1849-1914), çocuk yaşlarda dört yıl bir marangozun yanında çıraklık yaptı. 1870 yılında henüz 21 yaşındayken Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etti. O dönemde ABD'ye gelen birçok göçmen gibi madenlerde, gündelik işlerde çalıştı.³⁹

Riis Amerika'ya göç ettiği yıllarda özellikle sanayide işsizlik büyük orandaydı. Riis'in polis muhabiri olarak çalıştığı 1877 yılında demiryolları grevi gerçekleşmiş ve Riis bu işçi hareketini belgeleme fırsatı bulmuştur. İşsizlik ve işçi grevlerinin yanında, aynı zamanlarda New York barınaklarındaki kötü koşullara da dikkat çekmeye çalışmaktadır. Tanık olduğu bütün bu adaletsizliklerin, kötü yaşam koşullarının aktarılmasının ancak fotoğrafla mümkün olabileceğine karar vermiştir. Riis bunun üzerine New York kiliselerinde saydam gösterileri yapıp, konferanslar vermeye başlar. Bu konuşmalar öylesine etkili olur ki, bir dergi editörü Riis'ten konuya ilişkin bir makale yazmasını ister. Bu makale onun en önemli kitabı olan *Diğer Yarı Nasıl Yaşıyor*'u (1890) gerçekleştirmesini sağlamıştır.⁴⁰

³⁹ <http://home.anadolu.edu.tr/~ealgan/1.bolum%20tarihce.pdf>

⁴⁰ <http://fotobelgesel.net/portfolio/jacob-riis>

Fotoğraf 24: Bandit's Roost, 59½ Mulberry Street (Mulberry Bend), New York'un suç oranının en yüksek olduğu tehlikeli bölgesiydi, 1888.⁴¹

Riis 1889 yılında New York' un fakir mahallelerinde, göçmen konutlarında yaşanan işsizlik ve fakirliği görüntülemiş ve hazırladığı raporu Kent Sağlık Örgütü'ne yollamıştır. Riis'in daha önce görsel malzeme kullanmadan hazırladığı raporla hiç ilgilenmeyen Kent Sağlık Örgütü Riis'in fotoğraflarına inanılmaz ilgi göstermiş ve yoksul mahallelerde yaşam koşullarının iyileştirilmesi için çalışmalar hemen başlatılmıştır. Bu olay belgesel fotoğrafın toplumsal yaşamı değiştirme yolunda kullanılmasının en etkileyici örneklerindedir. Riis çalışmasına başlarken böyle bir amaçla yola çıkmış, sonunda da amacına ulaşmıştır.⁴²

⁴¹ Fotoğraf 8 Bkz. <http://www.moma.org/collection/artists/4928>

⁴² http://fotografya.fotografya.gen.tr/issue-12/seyda_sever.html

Fotoğraf 25: *Diğer Yarı Nasıl Yaşıyor* kitabının en bilindik fotoğraflarından bir tanesi. Mulberry Street, 1890⁴³

Diğer Yarı Nasıl Yaşıyor'dan sonra 1892 yılında yayınladığı *Yoksulların Çocukları* kitabı New Yorkluları bilinçlendirip o dönemde New York valisi olan Theodore Roosevelt'in bir takım önlemler almasına yol açar. Bunlar arasında Riis'in yayınladığı Mulberry Bend mahallesindeki barınaklar da vardır. Günümüzde burada Jacob Riis Neighbourhood Settlement denilen mahalle yükselmektedir. Giselle Freund'a göre Riis'in çalışmalarıyla; "Tarihte ilk kez bir fotoğrafçı, fotoğrafı, yoksulların yaşam koşullarının iyileştirilmesi savaşımında bir silah olarak başarıyla kullanmıştır".⁴⁴

Riis'in fotoğraflarına dair belirtilmesi gereken bir diğer özellik ise, flaş

⁴³ Fotoğraf 9 Bkz. <http://www.moma.org/collection/artists/4928>

⁴⁴ <http://fotobelgesel.net/portfolio/jacob-riis>

tozunu kullanarak gerçekleştirilen ilk belgesel fotoğraf çalışmaları arasında olmasındır. Genel olarak Riis'e göre fotoğraf bir sanat nesnesi olması yerine topluma görülmeyeni, bilinmeyeni aktarmak için kullanılması gereken bir araçtır. En büyük kaygısı, devletin göçmenleri yaşamak zorunda bıraktığı insanlık dışı yaşam koşullarını görüntülemektir. Flaş tozunu kullanmasının başlıca nedeni de görülmeyeni, karanlıkta kalmış bütün gerçekleri gösterebilmek içindir.

Fotoğraf 26: Riis'in flaş tozu kullanarak yaptığı çekimlerden bir tanesi. Diğer Yarı Nasıl Yaşıyor, Bayard St Tenement, 1890⁴⁵

Riis gibi, ilk sosyal belgeci fotoğrafçılar arasında önemli yer tutan diğer bir fotoğrafçı da, aslen Amerikalı bir sosyolog olan Lewis Hine'dır (26 Eylül 1874 – 3 Kasım 1940). New York'ta sosyoloji öğretmenliği yapan Hine, göçmenlerin Amerika'ya gelişindeki çok zor koşulları belgelemek istemiş ve fotoğrafa, Amerika'nın giriş kapısı olarak bilinen Ellis Adası'nda göçmenleri çekerek başlamıştır.

⁴⁵Fotoğraf 10 Bkz. <http://www.reframingphotography.com/content/jacob-riis>

Hine'in fotoğraflarıyla ulaşmak istediği nokta, yalnızca sosyal gerçekliği belgeleyebilmektir. Çok keskin bir şekilde sosyal fotoğraf olarak tanımlanabilecek Ellis Island projesi, ne egzotik yabancı yüzlerine ne de kalıplaşmış göçmen algısına hizmet etmektedir. Hine'in Fotoğraflarla amaçladığı, göçmenlerin de insan, "senin ve benim gibi" olduklarını ve göçmenlerin yaşadıkları zorlukları aktarmaktır.⁴⁶

Fotoğraf 27: Hine'in 1905 Yılında Ellis Adası'nda göçmenleri çektiği fotoğraflardan bir tanesi.⁴⁷

Lewis Hine'in 1908'de maden ocaklarında yaptığı çalışmalarda amacı Riis'inkinden farklıydı. Hine daha çok saptamalar yapmak amacıyla fotoğraflar çekiyordu. Hine'in çektiği fotoğraflar Çalışan Çocukları Koruma Ulusal Komisyonu tarafından kullanıldığında bu konuda önemli bir kamuoyu yaratılmış ve fotoğraflar çocuk hakları ile ilgili yasaların çıkarılmasında çok etkili bir propaganda aracı olmuştur. Lewis Hine'in 1920'lerin New York'unda göçmenler üzerinde yaptığı çalışma Riis'in çalışmalarını andırır. Hine'in sosyoloji eğitimi

⁴⁶ Klara-Stephanie Szlezák, **The Ellis Island Experience: Through the Eyes of Lewis Hine**, S:72

⁴⁷ Fotoğraf 11 Bkz. <http://www.lumierepress.com/pages/archive/hine.html>

almış olması bir rastlantı değildir. Edebiyat alanında mücadele veren toplumsal gerçekçiler sanat eserinin kendine mucizeleri, olağanüstü olanı değil toplumsal olanı konu alması gerektiğini vurguluyorlardı. Bu nedenle romanlarını yazarken sosyoloji, psikoloji ve antropoloji gibi bilimlerden yararlanıyorlardı. Hine'in sosyoloji eğitimi almış olması bu açıdan oldukça önemlidir. Hine toplumsal gerçekçi/belgeselci yaklaşımı benimsemiş ve toplumsal koşulların değiştirilmesi amacıyla fotoğraf çeken en önemli fotoğrafçılardan biri olmuştur. Hine fotoğrafın toplumsal koşulların değiştirilmesinde bir araç olarak kullanılabileceğini keşfetmiş ve öğretmenliği bırakarak tüm zamanını fotoğraf çekmeye ayırmıştır. Fotoğraflarında ekonomik olarak altta olan, sömürülmüş sınıfların yaşam koşullarına ve ekonomik sisteme yönelik eleştirileri açıkça görülüyordu.⁴⁸

Fotoğraf 28: Yaklaşık bir yıldır pamuk fabrikasında (Whitnel Cotton Mill) çalışan çocuk işçi, Lewis Hine, 1908.⁴⁹

Lewis Hine fotoğraflarını foto-yorumlar olarak tanımlamaktaydı. Kendisinin de belirttiği üzere sadece değişmesi, düzeltilmesi gerektiğine inandığı

⁴⁸ http://fotografya.fotografya.gen.tr/issue-12/seyda_sever.html

⁴⁹ Fotoğraf 12 Bkz. <https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/search/?q=lewis+hine>

şeylerin fotoğraflarını çekiyordu. Çalışma koşullarını, yoksul mahalleleri ve çocuk işçileri konu edinen fotoğrafları, zulme ve sömürüye karşı bir silah olarak, daha iyi bir yaşam kurmalarına yardım amacıyla birçok dergide, raporda kullanıldı. Fotoğrafları sömürünün, haksızlığın sarsılmaz kanıtlarıydı. Hine, gerçek dünyanın gerçek insanlarını çekiyordu.⁵⁰ 1920-1930 yılları arasında Amerika işçi sınıfını görüntülediği sırada Empire State Building'de çalışan işçilerin 1000'den fazla fotoğrafını çekti. Fotoğraflarını Çalışan Adamlar (Man at Work) isimli bir kitapta topladı. Gökdelen iskelelerinde çekilen fotoğraflar aynı zamanda çalışanları yüceltiyordu. İşçilerin portreleri ile emeği ve işçileri övdü, onları Amerika'nın gerçek sahipleri olarak sevdi.

Dergilerde fotoğraf kullanılmaya başlandığında çok ses getirdi. Fotoğraflar izleyiciye, pencereden başkalarının yaşantısına bakıyor hissi veriyordu. Fotoğrafın, Amerikalıların yaşamında, ne kadar güçlü bir rolü olduğunu ve yaşamlarını nasıl büyük ölçüde etkilediğini anlamak ve aynı zamanda manipülasyonun belgesel fotoğrafın içine nasıl girdiğini anlamak oldukça zordur. Biz fotoğrafların, yalan söylemeden, gerçeği göstererek yaşamdan bir hikayeyi anlattığını biliyoruz. Ama buna emin miyiz? Lewis Hine şöyle açıklıyor; Fotoğraflar kişiyi gerçeklikle doğrudan ve hızlıca yakın bir bağ kurmasını sağlar. Bu fotoğraflar çok yoğun bir şekilde önemli yaşamsal hikayeleri anlatır. Kesinlikle fotoğraflar gerçekliğin kendisinden çok daha etkililer çünkü; fotoğrafta gereksiz, çelişkili bilgiler elenmiştir.⁵¹

⁵⁰ Özcan Yaman, **Kontrast Dergisi**, Sayı:48,

⁵¹ Deborah L. Smith-Shank, **Lewis Hine and His Photo Stories: Visual Culture and Social Reform**, S:34

Fotoğraf 29: Hine'in fotoğrafladığı çocuk işçiler genellikle Amerika'ya göç eden yoksul ailelerin çocuklarıydılar.⁵²

Riss ve Hine'in sansasyonel fotoğrafları, kazayla üretilmiş fotoğraflar değillerdi. Alanda fotoğraf çalışmalarının, öncüsü, ilk örnekleriydiler. Riss ve Hine'in pek çok çalışmasının mirasçısı olarak başlayan Çiftçi Güvenliği İdaresi Projesi (Farm Security Administration, FSA), kısa sürede bu iki öncü fotoğrafçıyı aşarak Amerika'nın en tanınmış belgesel fotoğraf projesi olarak kabul görmüştür.⁵³

Aslen 1929 yılında başlayan ancak etkisini 1930'larda göstermeye başlayan ve tüm ABD ve Avrupa'yı etkileyen, Büyük Bunalım/Büyük Buhran nedeniyle, Başkan Roosevelt Yeni Düzen (New Deal) reform paketi hazırlattı. Bu planı kabul ettirmek amacıyla, programlı bir propaganda çalışması başlattı. FSA ile çiftçilere eğitim ve yardım sağlanarak ekonomik krizin etkisi azaltılmaya çalışılıyordu. Bu oluşum içinde yer alan ve çiftçilerin yaşam mücadelesini, tarım sektörünü vuran ekonomik krizin boyutlarını belgelemek üzere kurulan Tarih

⁵² Fotoğraf 13 Bkz. <http://reelfoto.blogspot.co.uk/2011/05/lewis-hine-littlest-laborers.html>

⁵³ James Curtis, **Making Sence Of Documentary Photography**, S:4

bölümünde yönetici olan Roy Stryker, fotoğrafçı Arthur Rothstein, Theodor Jung, Ben Shahn, Walker Evans, Dorothea Lange, Carly Mydans, Russell Lee, Marion Post Wolcott, Jack Delano, John Vachon, Edwin Rosskam, Louise Rosskam, Sheldon Dick ve John Collier'dan oluşan bir ekip kurdu. Fotoğrafçılar halkın durumunu, ekilememiş boş tarla ve çiftlikleri, göçmen kamplarını ve yaşama koşullarını fotoğrafladılar.⁵⁴

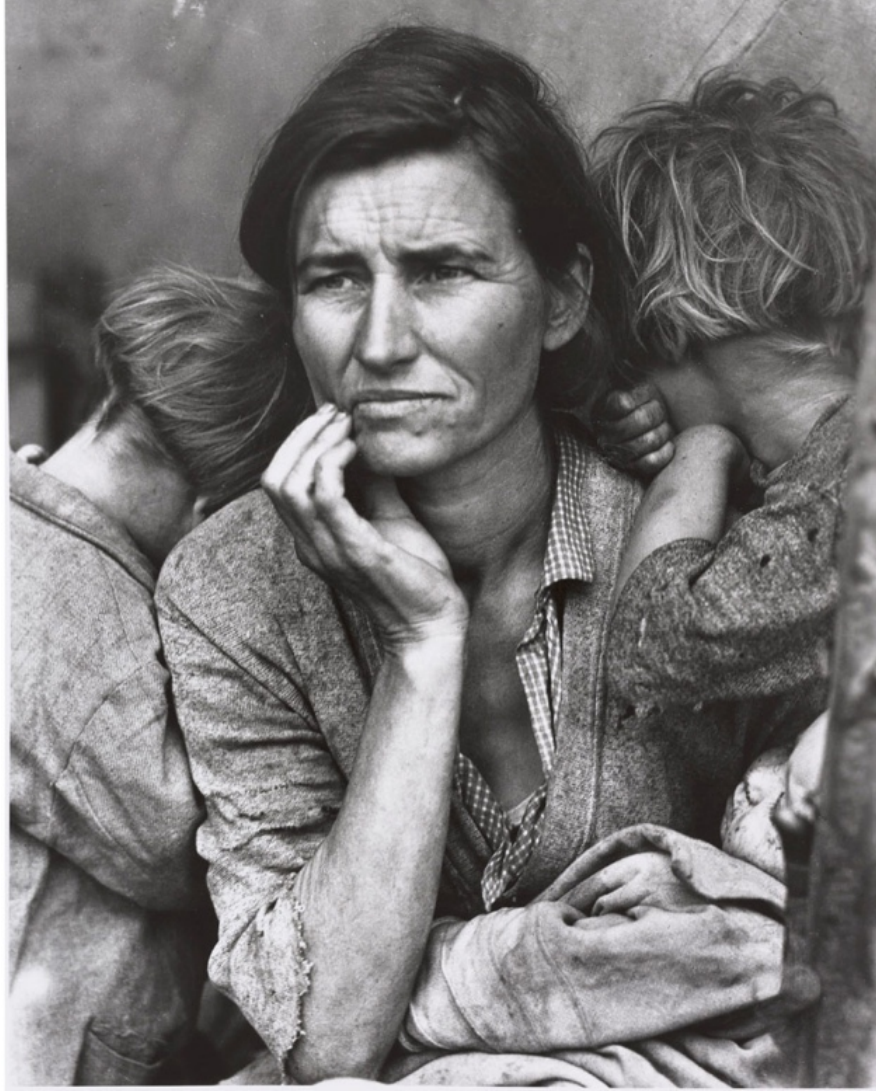
FSA, Roosevelt hükümetinin kendi görüşlerine uyan ve destekleyen, göstermek istediklerini vurgulayan türden fotoğrafların çekildiği, bir oluşum olmuştur. Fotoğrafçılardan Walker Evans'ın fotoğrafları yönetici Roy Stryker'in beklentileri ile paralellik taşımadığı gerekçesiyle Evans gruptan çıkarılmıştır. Çekilmiş olan fotoğraflar, yaklaşık sekiz yıllık süreçte asıl görevlerinin hükümet propagandası yapmak olmasının yanı sıra, dönemin ciddi bir kaydı, bir belgesi olma özelliğini de beraberinde taşımaktadır. Çok sayıda fotoğrafçıyla belgelenen, 1935 yılında başlayan ve 1944 yılına dek süren çalışmada yaklaşık 250 bin fotoğraf çekilmiştir.⁵⁵

Proje kapsamında çekilen fotoğraflar reform paketi konusunda ciddi bir kamuoyu bilinci ve desteği kazanmasını sağlamış, aynı zamanda da dönemin görsel belleğini oluşturmuştur. İkinci dünya savaşı ile ihtiyaç duyulan fotoğraf içeriği de değişmiş; bu değişimi Stryker şöyle dile getirmiştir: “Derhal şuna gereksinmemiz var: Gerçekten Birleşik Amerika'ya inanıyormuş gibi görünen erkek, kadın ve çocukların fotoğrafları. Biraz ruha sahip insanları bulun. Su andaki arşivlerimizdekilerin çoğu Birleşik Amerika'yı yaşlı insanların yurdu ve neredeyse herkesi çalışamayacak kadar yaşlı ve olup biteni pek fazla dert etmeyecek kadar kötü beslenen insanlar olarak resmediyor... Özellikle fabrikalarımızda çalışan genç erkek ve kadınlara gereksinmemiz var.

⁵⁴ Uğur Günay Yavuz, **Dorothea Lange'in Göçmen Anne Fotoğrafı Üzerine**, S:780

⁵⁵ A.g.k. S: 780

Mutfaklarında ya da çiçek toplarken bahçelerinde fotoğraflanmış ev kadınları. Daha bir halinden memnun yaşlı çiftler.”⁵⁶

Fotoğraf 30: Göçmen Anne, Dorothea Lange, 1936.⁵⁷

FSA için yapılan bu proje kapsamında çekilen fotoğrafların arasında diğerlerinden büyük ölçüde ayrılarak, dünya çapında üne kavuşmuş olan Dorothea

⁵⁶ Susan Sontag, **Fotoğraf Üzerine**, Çev: Osman Akınhay, S: 82

⁵⁷ Fotoğraf 14 Bkz https://www.moma.org/learn/moma_learning/dorothea-lange-migrant-mother-nipomo-california-1936

Lange’ın 1936 yılında çektiği “Göçmen Anne” fotoğrafıdır. Bu fotoğraf çekildiği yıldan günümüze kadar, değişik alanlarda birçok kampanyanın objesi olarak kullanılmıştır.

Lange bu fotoğrafı 1936 yılında göçmen işçi kamplarına yaptığı bir aylık gezi sırasında çekmiştir. Otuz iki yaşında olan kadın, donmuş bezelye tarlasından topladığı bezelyelerle ve çocuklarının avladığı kuşlarla beslendiklerini söyler. Çalışacak iş yoktur ve başka yerlere de gidemezler. Çünkü yiyecek satın almak için arabanın lastikleri satılmıştır. Lange, fotoğrafları San Francisco News gazetesinde tanıdığı bir editöre götürür ve onlara bezelye toplayıcılarının açlıktan ölmek üzere olduklarını söyler. Editör, United Press (UP) haber verir. Ve UP’nin yardım kuruluşlarıyla temasa geçmesi sonucu kampa gıda yardımı yapılır.⁵⁸

1983 yılının 24 Ağustos tarihli New York Times gazetesinde, Lange’ın fotoğrafına konu olan Florence Thompson’la ilgili bir haber yayınlanır. Lange’ın çektiği fotoğrafla birlikte Thompson’ın yeni bir fotoğrafının da kullanıldığı haberde, çocukları çok hasta olan kadına yardım istekleri dile getirilir. İlk haberin yayınlanmasından bir ay sonra kadın öldüğünde, açılan fonda 15.000 dolar toplanmıştır. Dorothea Lange’ın 1936 yılında yardım kuruluşlarını harekete geçiren fotoğrafı neredeyse yarım yüzyıl sonra yine aynı amaca hizmet etmiştir.

1936’da fotoğraf büyük ölçüde manzara görüntüleri, aile fotoğrafları ve benzerlerinden ibaretti. Fotoğrafın bir iletişim aracı olarak kullanılabileceği, yaratıcı ve bilinçli bir insanın elinde etkin bir anlatım için kullanılabileceği, henüz yeni yeni kavranıyordu... FSA projesi kapsamındaki belgeleme çalışmasının değeri tüm fotoğraflar bir bütün olarak ele alındığında ortaya çıkıyordu. Bir bütün olarak bu fotoğraflar şaşırtıcı bir çoğunluğa ulaşıyor daha da

⁵⁸ Sara Blair, **Trauma and Documentary Photography of the FSA**, S.23

önemlisi sahip oldukları içerik zenginliği ve açıkça belirtilen üstünlükleri izleyenleri hayrete düşürüyordu. Tek tek tüm fotoğraflar arasında dehşet verici bir süreklilik ve birbirini tamamlama özelliği göze çarpıyordu. Her şeyden önemlisi de fotoğrafların hepsinde “insancıl” bir yaklaşım görülmekteydi. Yaptığımız çalışma, fotoğraf yayınlayan dergilerdeki fotoğrafla karşılaştırıldığında, çağdaş fotoğraftan çok daha fazla anlam yüküne sahip. FSA projesi kapsamında yaptığımız çalışmanın, fotoğraf tarihinde önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebilirim.⁵⁹

FSA kayıtlarına göre, Stryker, 1935 yılının beş aylık döneminde yayımlanmak üzere toplam 965 fotoğraf göndermiş, 1936'nın sonunda ise fotoğraflar Time, Fortune, Today, Nations Business ve Literary Digest gibi dergilerde yayımlanmıştır Hatta John Steinbeck, Dorothea Lange'ın Göçmen Anne fotoğrafından esinlenerek Gazap Üzümleri'ni yazmış, James Agee, Now Let Us Praise Famous Man adlı kitaptaki Walker Evans fotoğraflarından etkilenmiş, şiirlerine ilham kaynağı olmuştur.⁶⁰

⁵⁹ Gülbin Özdamar Akarçay, **Belgesel Fotoğraf ve Propaganda**, S: 2

⁶⁰ <http://www.loc.gov/pictures/collection/fsa/background.html>

Fotoğraf 31: 1930'ların başında Walker Evans, Northeast/ABD'de fotoğrafçı olarak adını duyurmaya başlamıştı. 1935 yılında FSA'ya katılan Evans 1938 yılına kadar FSA ile çalıştı. Genellikle Büyük Bunalımdan etkilenen aileleri fotoğrafladı.⁶¹

Fotoğraf 32: FSA fotoğrafçılarından Walker Evans'ın Alabama'da çektiği çiftçi aile fotoğrafı, 1935.⁶²

⁶¹ Fotoğraf 15 Bkz. Ronny Salerno, **How FSA Photography Changed the World**, www.queencitydisco.com

⁶² Fotoğraf 16 Bkz. <http://www.getty.edu/art/collection/artists/1599/walker-evans-american-1903-1975/>

Fotoğrafın gerçeklikle olan ilişkisinin sorgulanmasının her dönem tartışılan bir konu olduğunu daha önce de belirtilmişti. En genel tanımıyla fotoğrafı çeken kişinin eğitim durumundan, fotoğrafın çekilmesini isteyen kurumun düşünce yapısına, günümüz teknolojisinin sağladığı manipülasyon imkanlarına kadar bu gerçeklik algısının hala ve her zaman tartışılmaya devam edeceğini söylemek mümkündür.

Susan Sontag'a göre “fotoğraflar aracılığıyla bilinen bir olay o olayın fotoğraflarının hiç görülmemesi durumundan daha gerçek hale gelir.” Sayısal teknolojilerin günümüzde ulaştığı düzeyde gerçeklikle ilişkisinin sıklıkla sorgulanmasına karşın, fotoğraf, görsel bir iletişim aracı olarak gücünü korumaya devam etmektedir. Fotoğrafın sanatsal bir dışavurum, bilimsel ve teknik uygulamalarda bir araç olarak kullanılmasının yanı sıra, en etkin kullanım alanlarından biri, insanı insana anlatma, çağdaş insanlık sorunlarına eğilme ve bu sorunlar konusunda bilinç uyandırma işlevidir. Teknolojik gelişmeler fotoğrafın toplumsal işlevlerinin dünyada daha yaygın ve etkin bir biçimde gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır. İdeolojilerin minimuma indirildiği ve ütopyaların neredeyse yok olduğu 21. Yüzyıl’da da fotoğraf toplumsal sorunları belgeleme ve bunlara çözüm getirilmesi yönündeki çabalarını sürdürmeye devam edecektir.⁶³

National Geographic’i Doğru Okumak adlı kitap gerçeği -belli bir görüşü yansıtabilecek çerçevede önceden belirlenmiş fikirler doğrultusunda- manipüle edecek şekilde, 100 yılı aşkın bir süredir yayın hayatını sürdüren National Geographic dergisine eleştirel bir bakış getirmiştir. Dolayısıyla kamusal alanda yapılan bu görsel çalışmaların aslında bir kültür politikası inşasına yardım edecek etkiye sahip olduğunu anlatmaktadır.

⁶³ Merter Oral, **Toplumbilim Fotoğraf Özel Sayısı**, ISSN – 1301 – 0468, Mart 2006

Foucault'nun analizine göre, National Geographic'in bakışı, Batılı olmayan insanların denetim altına alınmasa bile gözetlenmesini sağlayan uluslararası güç ilişkilerinin “kılcal damar sisteminin” bir parçası sayılır. Derginin bakışı, Üçüncü Dünyayı Amerikalı izleyiciye, Batı'nın kültürel kimliğini veya modern ve uygar benlik anlayışını destekleyecek şekilde temsil etmeye çalışır.⁶⁴

5. GÖRSEL ANTROPOLOJİK BİR ÇALIŞMA OLARAK LONDRA'DA YAŞAYAN TÜRKİYELİLER

5.1. Türkiyelilerin Avrupa'ya Göçü

İnsanlık var olduğu günden itibaren ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi, doğal afet vb. nedenlerden ötürü sürekli yer değiştirme ihtiyacı hissetmiştir. Bu yer değiştirme, aynı ülke ve/veya aynı bölge içinde olduğu gibi kıtalar arasında da gerçekleşmektedir. Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işlemi olan göç olgusudur.⁶⁵

Küreselleşme çalışmalarının önemli teorisyenlerinden, çağdaş sosyo-kültürel antropolog Arjun Appadurai “Modernity at Large” adlı çalışmasında görsellik, bellek ve göçmenlik temel kavramlarını bir arada inceler.

Appadurai, göçmenlerin ‘yer kurma’ ve ‘yerellik üretimi’ (*production of locality*) pratikleri üzerine ve aynı bağlamda göçmenin belleği üzerine

⁶⁴ Catherine A. Lutz Jane L. , **National Geographic'i Doğru Okumak**Collins, s.179

⁶⁵ Bkz. **Türk Dil Kurumu**

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5710b56c433f47.86921767

düşünürken, maddi kültür unsurları ile törensellik ve kimlik ilişkisini, sadece performatif kültürel pratikler değil, imgeler ve imgelemler düzleminde de birbirine sıkıca bağlar. Kimliğin, mekânsal ve zamansal, aidiyet ve iyelik ilintilerinin sürekli inşa edileduran dinamiğini izlemeye çalışırken, Raymond Williams'dan ödünç aldığı 'duygu yapısı' kavramını öne çıkarır. Göç etmiş toplulukları değerlendirirken, yerellik ve yurt üretiminin ne tür bir 'duygu yapısı'na (*structure of feeling*) yaslandığını sorgulamak gerektiğini vurgular.⁶⁶

Modern dünyanın en önemli meselelerinden biri haline gelen göç, toplumların değişimini, benzerliklerini, farklılıklarını inceleyen sosyal bilimler için en ilgi duyulan çalışma alanlarından biri olmuştur. Göç hareketlerinin nedenleri, doğurduğu sonuçlar, göç edilen ülkede yaşanan entegrasyon sorunları, bu ülkelerin kültürel, ekonomik ve sosyal alanlardaki etkileri, sosyal bilimcilerin göç olgusu ile ilk yıllarından beri yakından ilgilenmelerini sağlamıştır.

“Göç” fenomeninin sosyal bilimlerin ve sosyolojinin önemli araştırma konularından biri haline gelmesi ise daha çok sanayileşmenin 18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkarak toplumlarda hızlı bir sosyo-ekonomik, kültürel değişim ve dönüşümlere sebep olması zamanlarına kadar geri götürülebilir. Sanayileşme sonrası ortaya çıkan ulus devlet anlayışı ve gerektirdiği siyasi yapılanma, hatta ulus devletin bağımsızlık ve egemenliğinin göstergesi olarak görülen siyasi sınırlar, her ne kadar ülkeler arası nüfus hareketliliğinin, dolayısıyla dış göçün önünde engeller oluşturmuş ise de, yasal veya yasal olmayan yollardan çeşitli nedenlerle çok sayıda insanın sınırları aşarak başka ülkelere göç etmesini durduramamıştır.⁶⁷

Batı Avrupa ile sömürgeleşen ülkeler arasındaki ilişkinin gelişmesi gibi sonuçlar göçü tetiklemiştir. Ekonomik nedenlerle oluşan göç 19. yüzyılda giderek

⁶⁶ Gülsüm Depeli, **Görsellik ve Kültürel Bellek İlişkisi: Göçmenin Evi**, S:13

⁶⁷ Sefer Yavuz, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S:611

artmıştır. Ayrıca Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkması sonucu ile ucuz işgücü ihtiyacı doğurması nedeniyle Avrupa'ya göç çoğalarak devam etmiştir.⁶⁸

1970'lerin sonundan itibaren Avrupa'ya olan ilginin artışı, Avrupalı Antropolojinin de çalışma alanını farklı gruplara çevirmesini sağlamıştır. Bu bağlamda önemli bir konu olan göç ve göçmen toplulukları incelemeye başlamıştır. Buna ilişkin olarak da ırk ilişkileri, asimilasyon, entegrasyon, etnik gruplar arası ilişkiler, azınlık kültürü, etnik kimlik, göçmen kuşaklar arası farklılıklar gibi birçok konu özellikle seksenlerin Avrupalı Antropolojisinin üzerinde odaklandığı konular olmuştur.⁶⁹

Türkiye'den Avrupa'ya göç, II. Dünya Savaşı sonrası başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa ülkelerinin ihtiyaç duyduğu işgücünü sağlamak üzere başlar. Türkiye'de o dönemde baş gösteren yüksek orandaki işsizliğin bunda büyük etkisi olmuştur. Türkiye'nin her yerinden ve genellikle kırsal kesimlerinden başlayan Avrupa'ya göç hareketine katılan insanların, yerleştikleri ülkelerdeki kültürel, sosyal, anadil gibi farklılıklardan dolayı uyum sorunları yaşamış ve halen yaşamaktadırlar.

Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine olan göçlerin temel sebebi, çeşitli Avrupa ülkeleri ile imzalanan misafir işçi anlaşmalarıdır. Batı Avrupa ülkeleri II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte büyük bir ekonomik gelişim süreci yaşamış ve bu süreçte önemli bir işgücü açığı ortaya çıkmıştır. Gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri, işçi açığını ekonomik olarak nispeten daha geri kalmış olan Güney Avrupa ülkelerinden sağlamaya çalışmışlardır. Ancak İtalya, İspanya ve Portekiz gibi ülkelerden sağlanan işçiler bu açığı kapatmaya yetmemiştir. Demir Perde ülkeleri ile ilişkilerin çok sınırlı olması, Türkiye'yi birçok Batı Avrupa ülkesi için işçi

⁶⁸ Gülay Toksöz, **Uluslararası Emek Göçü**, S:11

⁶⁹ Belkıs Kümbetoğlu, **Sınırlar İmajlar ve Kültürler**, S:57

ihtiyacını giderme açısından en cazip ülke haline getirmiş ve Batı Avrupa ülkeleri art arda Türkiye ile işçi alımı anlaşmaları imzalamışlardır⁷⁰

Endüstri toplumunun yarattığı yoğun göç ve bu karmaşık nüfusun kentlerde toplanması, pek çok farklı kültürün ve kültürel eğilimin yan yana yaşamasına yol açtı. Özellikle ayrımcılık, ırkçılık gibi akımlar yüzünden bu nüfuslar yan yana yaşamalarına karşın, bir içe kapanma eğilimine girdiler ve bu süreçte kültürel kimlikler güçlendi. Her ne kadar tüketim toplumunun kalıpları insanları kültürel ve sınıfsal farkları ne olursa olsun birbirine benzetiyor olsa da, endüstri toplumunun yarattığı sosyal devletin zayıflamasıyla ulusal ve sınıfsal dayanışma ve güvenlik mekanizmalarının gerilemesine bağlı olarak, başka dayanışma biçimleri ortaya çıktı. Bunlar arasında etnik ve dinsel grupların, cemaatlerin ve hemşerilik ilişkilerinin öne çıktığı görülüyor. Özellikle endüstrileşmiş Batı ülkelerinde etnik azınlık ve göçmen dernekleşmeleri artık, yöresel bağlar, etnik aidiyet ya da iş temelinde meydana gelmektedir. Bu gibi dernekler, üyelerine iş ya da dayanışma sağlama temelinde işlev kazandılar. İşlevleri kimi zaman sendika ya da siyasal parti gibi daha geniş birliklerin işlevleriyle örtüşebilmektedir. Bu yeni toplumsal örüntü çok kültürlülük olarak adlandırılmaktadır.⁷¹

5.2. Londra'daki Türkiyeliler, Kimlik ve Entegrasyon

Avrupa'daki Türkiyeli göçmenlerin sayısının 4 milyona yaklaştığı bilinmektedir. Türkiye'den Avrupa'ya göç üzerine yapılmış araştırmalara bakıldığında Almanya ve Hollanda listenin başında gelirken, İsveç ve Avusturya onları takip etmektedir. İngiltere'ye olan ilk göçler ise 1940'larda, o zamanlar

⁷⁰ İlhan Kaya, **Avrupalı Türkler: Misafir İşçilikten Avrupa Vatandaşlığına**, S:153

⁷¹ <http://sosyolojisi.com/cokkulturluluk-cokkulturculuk-ve-antropolojide-yeni-yonelimler-antropoloji/3090.html>

İngiltere sömürgesi altında bulunan Kıbrıs'tan başlamıştır.⁷² En çok Türkiyeli göçmeni Almanya barındırırken, İngiltere yaklaşık 300 bin ile dördüncü sırada yer almaktadır.

İngiltere'ye gelen Türkiyeli göçmenleri üç grupta değerlendirmek mümkündür. 1940'larda Kıbrıs'tan başlayan göç dalgasını, daha sonra 1960'larda Avrupa'daki geçici işçi yasaları ve hükümetlerin karşılıklı anlaşmalarıyla desteklenen Türkiye'den gelen göçler takip etmiştir. Üçüncü grubu ise 1980'de yaşanan askeri darbe ve ardından başlayan ve günümüze kadar devam eden Türkiye Hükümeti ve Kürtler arasındaki çatışmalar nedeniyle Türkiye'den gelen Kürtler oluşturmaktadır.

Londra'da ortalama 100.000 Türk, Kürt ve Kıbrıslı Türk'ün yaşadığı bilinmektedir.⁷³ Genellikle benzer sınıfsal konumlarda olan Türkiyeli göçmenlerin çoğunluğu iç içe geçmiş ekonomik ve sosyal hayatlarını Kuzey Londra'da geçirmektedirler. Fakat aynı zamanda, aralarındaki politik, etnik ve din temelli (alevi, sünni) ayrışmalara göre Kuzey Londra'nın değişik bölgelerine dağılmışlardır. Solcu, Kürt ve alevi göçmenler genel olarak Harringay, Dalston ve Stoke Newington'da yaşarken, sağcı, Türk ve Kıbrıslı Türkler Newington Green'de çalışıp yaşamaktadırlar. Bu üç grubun da yoğunlukla tercih ettiği bölge olan Harringay'i, İngilizlerin de 'Türk Mahallesi' olarak adlandırdığı bilinmektedir.

Türkiyeli göçmenlerin iş alanlarının zaman içinde çeşitlilik göstermesine rağmen, bu yelpazenin çok geniş olduğu söylenemez. Bunun en önemli sebebi, işlerin genelde tanıdıklar aracılığıyla bulunmasıdır. Bu nedenle Türkiyelilerin büyük çoğunluğunun hemen hemen aynı sektörlerde çalıştıkları görülmektedir.

⁷² Franck Düvell, **Turkish Migration To The UK.**, S:40

⁷³ Diva Uluçay, **DERMAN for the wellbeing of the Kurdish and Turkish Communities**, S:2

Kıbrıslı Türkler'in Londra'nın 1940'lı yıllarda önemli ekonomik kaynaklarından biri olan tekstil sektöründe büyük bir yeri olduğu görülmektedir. 1960'ların sonu 1970'lerin başında Türkiye'den gelen göçmenler onlardan önce gelip Londra'da çalışma hayatının bir parçası olan Kıbrıslı Türkler'in yanında çalışmaya başlamışlardır. Daha sonraki yıllarda artan göçmen sayısı ile birlikte çalışma hayatlarındaki çeşitlilik de artmıştır. "1990'ların başında tekstil sektöründe yaşanan krizden sonra, işlerini kaybeden Türkiyeli göçmenlerin ikinci en büyük çalışma alanı olan yemek sektörüne geçiş yaptığı gözlenmektedir. Bir Türk dergisinin yaptığı araştırma 1975 yılında 200 olan restoran sayısının 2001 yılına geldiğimizde 15.000'e ulaştığını göstermektedir."⁷⁴ Yemek sektöründen sonra taksi şoförlüğü ve bakkal gibi küçük işletmelerin Türklerin en çok çalıştıkları alanlar olarak sayılabilir.

Göçmenlerin, göç etmeden önce ya da göç ettikleri ülkeye varır varmaz yaptıkları ilk eylem buralarda yaşayan tanıdıklarıyla iletişime geçmektir. Çünkü tanıdık deneyimleri ve önerilerinin gidilecek ülke ile ilgili yeteri kadar bilgilendirdiğine inanmaktadırlar. Tam bu noktada derneklere, dini ve etnik örgütlenmelere değinmek yerinde olacaktır. Çünkü bu organizasyonlar, iş ve kalacak yer bulmada, yasal süreçlerinin nasıl ilerleyeceğine dair yol göstermede yok denecek kadar az İngilizce bilen göçmenlerin ilk etapta yardım için gittikleri yerler olduğunu söyleyebiliriz.⁷⁵ Buradan da anlaşılacağı gibi büyük çoğunluğun iletişim ağının bağlı oldukları organizasyonlar içinde sınırlı oldukları görülmektedir. Bu durumda Türkiyeli göçmenlerin büyük çoğunluğunun neden hemen hemen aynı meslekleri yaptıklarının ve aynı bölgelerde oturduklarının yanıtını bir ölçüde verilmiş oluyor.

⁷⁴ Tayfun Atay, *Ethnicity within Ethnicity Among The Turkish-Speaking Immigrants in London*, S:129

⁷⁵ Emre İrdam, *Among Turkish-Speaking Migrants in London: The Benefits and Drawbacks of Social Capital*, S:42

Yukarıda da belirttiğimiz gibi kendi içlerinde zaman zaman ayrışan zaman zaman da ortaklıklar kuran bu üç grubun yaşadıkları zorluklarda da benzerlikler olduğundan bahsetmek mümkündür. Bunları yaşadıkları kültürün tam bir parçası olamamaları, İngilizceyi yeterli ölçüde öğrenemediklerinden dolayı oluşturdukları bu topluluğun içerisinde kendilerini daha rahat hissetmeleri, yaşamlarının büyük kısmını burada geçirecek sosyal ve kültürel çevre oluşturmuş olmaları diye sıralayabiliriz. Bütün bunlara çocuklarının eğitimini, onlarla kurdukları iletişimi ve aralarında olan sosyal farklılıkları da eklemek gerekmektedir. Hangi gruba ait olursa olsun, ebeveynler kendi geçmişlerine çok güçlü bağlarla bağlıyken, çocuklarda bu duygu hiç yoktur.⁷⁶

Sürekli göç eden bir toplum olarak Türkiyeliler gittikleri ülkelerde kendi kültürlerini koruyarak, töre ile hareket ederek yeniden kendilerine uygun bir toplum düzeni kurmuş, yaşadıkları alanları terk ettikleri köklerine benzetmeye, değerlerini korumaya çalışmışlardır. Böylece göç edilen ülkelerde oluşturulan bu doğal çevre, her sosyo-kültürel sistemin var olabilmesi için gerekli ortamı yaratmaktadır.

Entegrasyon sorunu, aslında yukarıda verilen örneklerle ilişkilidir ve bu bağlamda, bunun en büyük belirleyicilerinden biri olan kimlik ve dolayısıyla aidiyet kavramlarını irdelemek gerekmektedir. “Kimlik, toplum ya da bireyi diğer toplum ya da bireylerden farklılaştıran, onu özgün kılan öznel ve nesnel değerleri içeren bir oluşumdur. Sosyal bilimlerde ve özellikle de antropolojide kullanımı ise daha çok bireyin kendiliğini algılaması üzerinden yürümüştür. Kimlik çalışmaları özellikle iki eksen üzerinden gelişmiştir. Birinci olarak kimlik, geçmişten beri var olduğu sanılan bir fikre dayalı olarak yürümüştür; birey ve aidiyet kolektif kimlikler için önceden belirlenmiş ve değişmez unsurlar olarak ele alınmıştır. Öte yanda,

⁷⁶ Şimşek Doğuş, **Identity formation of Cypriot Turkish, Kurdish and Turkish young people in London in a transnational context**, No.1302, S:17

ikinci bir yaklaşım olarak belirtilebilecek olan sosyal inşacı yaklaşımlar ise, bazı kimlik özelliklerin politik yorumları etrafında şekillendiğini öne sürmüştür. Ancak kimlik esas itibarıyla, kaygan bir olgudur ve birçok boyuta gönderme yaparak tanımlanabilir”.⁷⁷

Entegrasyonun, göçmen toplulukların yaşamını her alanda etkileyen kültürel, sosyal, ekonomik, yapısal bir bütünlük içinde ele alınması gerekmektedir. Türkiyeli göçmenlerin durumuna Avrupalıların gözünden bakıldığında dikkati ilk çeken kültürel kimlik farklılıklarından biri olan dindir. Hıristiyan Avrupa ile arasındaki din farkı, sosyal ve ekonomik hayattan, kültürel yaşama kadar Türkiyeli göçmenlerin göç ettikleri coğrafyada hayatlarını şekillendiren, o topluma entegrasyon sürecini belirleyen en önemli etkenlerden birisidir. Hem birey hem de grup olarak, toplumun bir parçası gibi kabul görme ve kabul etme süreçlerini önemli ölçüde etkiler.

Her ne kadar ‘geri dönmeyi düşünüyor musunuz?’ sorusuna verilen ortak cevap ‘evet’ olsa da, genel olarak vize bekleme süreleri, ekonomik etkenler ya da özel sebeplerden dolayı geri dönüş zayıf bir ihtimal olarak kalmaktadır. Dolayısıyla yabancı ülkede zaman içerisinde kalıcı hale gelen, ayrıldıkları topraklara geri dönme ihtimali azalan göçmenler göç ettikleri yerlerde kendi kimliklerine ve kültürlerine ait sosyal ortamları inşa etmeye başlamışlardır. Bu ortamların, göç edilen ülkeyle bir bağ kurmalarına ve aidiyet duygusu geliştirmelerine yardımcı olduğunu söyleyebiliriz.

Birey yaşamı süresince toplumsal gerçeklikle etkileşim halindedir. Bireyin gerçeklik algısı, içinde bulunduğu toplumun özellikleri doğrultusundadır. Tibetli bir rahip için gerçeklik kavramı Amerikalı bir işadamı için geçerli olduğu biçimden daha farklıdır. İhsan Derman’a göre; “Toplumsal gerçeklik, bireyin

⁷⁷ Erdoğan Gedik, **Sınırlar İmajlar ve Kültürler**, S:53

çevresini algılamasını koşullarken aynı zamanda o toplumu oluşturan bireyler tarafından da biçimlendirilir. Ancak aynı toplum içindeki bireyler de toplumsal gerçekliği farklı olarak algılayabilirler. Bunun nedeni bireysel farklılıklardan çok bireylerin o toplum içindeki konum farklılıklarından kaynaklanmaktadır.”⁷⁸

Bu açıklamadan yola çıkarak, İngiliz toplumu içerisinde oluşturulan Türkiyeli bir komünitenin parçası olan, o komüniteyi yaratan ve ören bireylerin toplumsal gerçekliği, bir İngiliz’in toplumsal gerçekliğinden farklı olacağı tespitine varmak mümkündür. İngilizceyi bilmeyen ve İngiltere’de yaşayan bir kişinin gerçeklik algısının, İngiltere’de yaşayan ve İngilizce konuşan bir insanınkinden çok farklı olması doğaldır.

Dolayısıyla Türkiyeli göçmenler Londra’ya her ne sebeple gelmiş olurlarsa olsunlar, şehrin tarihi turistik yerleri hiçbir zaman onların bir parçası olamamakta ve kendilerini bu değerlere hiç bir zaman yakın hissedememektedirler. Belgesel çalışmasındaki kişilerle yaptığım röportajlardan da anlaşılacağı gibi, kendilerini şehir merkezinde rahat hissetmemeleri (çekim bitiminde dönüş yoluna girdiğimizde “hadi mahallemize dönelim” demeleri bunu açıkça dile getirmektedir), İngilizce bilememekten dolayı yaşadıkları iletişim problemleri, şehir merkezini kullanmamalarının en büyük sebepleridir. Kurmuş oldukları komünite içerisinde her türlü ihtiyaçlarını giderebiliyor olmaları da bir başka sebep olarak sıralanabilir. Çalışma ve yaşam koşullarının yarattığı zorluklar ve dolayısıyla zamansızlıkları da düşündüğümüzde boş günlerinde yaptıkları en büyük sosyalleşmenin, Dalston’a (şehir merkezine en yakın Türkiyeli bölgesi) gidip çay içmek olduğu söylenebilir. Hatta Türkiye’den ya da Avrupa’nın başka yerlerinde yaşayan diğer Türkiyeli göçmen tanıdık ve akrabaları ziyaretlerine geldiklerinde, onları gezip görmeleri için yine Türkiyeli komünitelerin yoğun

⁷⁸ İhsan Derman, **Fotoğraf ve Gerçeklik** , S.19

olarak yaşadıkları bölgelere götürmeleri sıklıkla karşılaşılan bir olgudur. Çünkü onlar için Londra deneyimi, Thames Nehri kenarında, Tower Bridge'den Big Ben'e yürüyüş yaparken St. Pauls Katedrali gibi Londra'nın diğer ikonik yerlerini görmek, oradan Trafalgar Meydanı'na geçip oturmak, sonra Hyde Park'ta sincapları beslemekten çok kendilerine yarattıkları bu küçük Londra'da alışkanlıklarına belki de Türkiye'de olduğundan daha bağlı bir şekilde devam etmektir.

5.3. Projenin yöntemi ve metodoloji

Belgesel fotoğraf ve video projesi olarak hazırlanan bu çalışmada, fotoğrafın antropoloji ile kurduğu ilişki görsel antropolojik bir belgesel çalışması yaparak anlatılmıştır. Öncelikle Uzun yıllardır Londra'da yaşayan ve şehir merkezini hayatlarının merkezine almayan Türkiyelilere iletişime geçildi. Şehir merkezine hiç gitmemiş ya da çok az gitmiş, şehir merkezi ile ilgili çok fazla bilgiye sahip olmayan bu insanları Londra'nın ikonik yerlerinden daha önce görmeyip görmek istedikleri yerlere götürülüp, oralarda portre fotoğrafları çekildi. Fotoğraf projesi teknik kamera (büyük format) ile 4x5 inches renkli film kullanarak gerçekleştirildi.

Projeyi yaparken teknik kamera tercih edilmesinin en önemli nedeni tarihten bildiğimiz İstanbul Hatırası fotoğraflarına gönderme yapabilmektir. Amaç projede yer alan kişilerin, kendilerini ait hissetmedikleri, daha önce gidip görmedikleri o mekanların önünde portrelerini çekerek, sıradan bir günün aksine, aslında onlar için de değişik, hayatları boyunca hatırlayacakları bir deneyime çevirmektir. Bunun için de teknik kamera kullanmanın uygun olacağı düşünüldü. Çünkü bu körukü fotoğraf makinası, onlar için üzerlerinde taşıdıkları minik, yeni teknoloji görüntü

kaydedicileri ve cep telefonları karşısında oldukça eski, teknolojinin gerisinde kalmış, kurulumu çok uzun zaman alan bir makinadır. Dolayısıyla orada geçirdikleri zaman, mekan ve makina ile kurdukları ilişki bağlamında düşündüğümüzde, sıradanın aksine değişik ve yeni bir deneyim olarak kavranabilmesidir. Yani temelde mekânsal farklılıklardan yola çıkan bu çalışmanın aslında zamansal bir sorgulaması da olduğundan bahsetmek mümkündür.

Özetlemek gerekirse, fotoğrafçının (özellikle belgesel fotoğrafçısının) asla makinasının ona verdiği bir takım temel teknolojik ve mekanik sınırların ötesine geçemediği gerçeğinden söz edebiliriz. Bu duruma fotoğrafı çekilen kişi tarafından bakıldığında, körüklü fotoğraf makinasının eylemi yavaşlattığını, zaman ve mekan ilişkisine odaklanılmasını ve dolayısıyla ortaya çıkan eserin - fotoğrafçı, kamera ve konu ekseninde düşünüldüğünde - fotoğrafı çekilen kişinin de sürece dahil edilmesini sağladığını, bunu tam da fotoğrafın bütün bu tüketim çılgınlığının aksine, bu kadar kolay ulaşılabilirliğinin tersine bir algı yaratarak yaptığını söyleyebiliriz.

Projenin video kısmını, yukarıda bahsettiğim bütün etmenlerin anlatımına katkı sağlayacağı düşüncesiyle gerçekleştirdim. Video çekimleri, fotoğraflarını çekmeden bir kaç gün önce, kişilerle, çalıştıkları ya da yaşadıkları yerlerde yaptığım röportajlardan oluşmaktadır. Sonunda “Türk Mahallesi” olarak tanınmış ve kabul görmüş Kuzey Londra'yı anlatan 17 dakikalık kısa bir belgesel film ortaya çıktı.

6. SONUÇ

Fotoğrafın, sosyal bilimlerin bir alt dalı olan Antropoloji ile kurduğu bağa odaklanan bu çalışmada, fotoğrafın ve antropolojinin gelişim süreçlerinden, birbirlerinden nasıl ve ne ölçüde faydalandıklarından, birbirlerini nasıl etkilediklerinden bahsetmeye çalışılmıştır. İnsanlığı ve onunla ilgili her şeyi anlamada fotoğrafın başvurulacak önemli bir yöntem olduğuna değinilmiştir.

Özetle, sosyal bilimlerin, toplumsal hayatın görsel boyutlarını araştırmalarına konu edinmesi ve görüntü kullanımının araştırmalarının merkezine koyması günümüzün temel anlayışlarından biri haline gelmiştir. Belgeseller, medyada yer alan görüntüler, görsel kullanarak gerçekleştirilmiş saha çalışmaları gibi görüntü temelli çalışmalar sosyal bilimlerin yeni araştırma yöntemlerini geliştirmesine katkı sağlamıştır. Anın tanıklığını yapan belgesel fotoğraf, odağına gerçekliği, sosyal yaşamın problemlerini koyarak görüntüler ürete gelmiştir. Dolayısıyla gerçeğin, gerçeğe uygun olarak yansıtılması adına üretilmiş bu görüntüler sosyal bilimcilerin araştırmalarında başvuracakları en temel kaynak olmalarını sağlamıştır.

Toplumsal yaşamın meselelerine, Londra'daki Türkiyeliler temelinde odaklanan bu eser, antropolojik araştırmanın nesnesi olabilecek ve aslında benim de bir anlamda parçası olduğum bu grubu, bir belgesel fotoğrafçısı gözünden aktaran görsel antropolojik bir çalışmadır.

Bu çalışmadaki asıl amaç, Londra'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin şehir merkezine neden gitmediklerini tartışmak ve onları oraya götürüp bu deneyimi birlikte yaşamak ve görüntülemektir. Projenin belgesel kısmında, göçmenlerin kendi ağızlarından Londra'nın dünyaca ünlü yerlerini neden gitmediklerini ortaya

koymak ve teknik kamerayla kendilerini bir parçası olarak görmedikleri bu ikonik mekanların önünde portre fotoğrafları çekilmiştir.

Göç ve göçmen toplulukları; buna bağlı olarak da asimilasyon, entegrasyon, azınlık kültürü, etnik kimlik, göçmen kuşaklar arası farklılıklar gibi birçok konu, modern dünyanın en önemli meselelerinden ve görsel antropoloji için en ilgi duyulan çalışma alanlarından biri haline gelmiştir. Günümüz dünyasında bu insan hareketliliğinin hiçbir zaman azalmayacağı gerçeği göze alındığında, göç sosyal bilimlerin, özellikle görsel antropolojinin başlıca konularından biri olmaya devam edeceğini söyleyebiliriz.

Yukarıda detaylıca bahsetmeye çalışılan belgesel fotoğrafın tanıklık, inandırıcılık ve gerçeklik gibi özelliklerinin haber fotoğrafı için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Son olarak görsel kullanımının toplumsal sorunların çözümü sürecinde yaptığı olumlu etkiye örnek olabilecek günümüze ait bir haber fotoğrafından bahsetmek mümkündür; Yaklaşık beş yıldır Suriye’de devam eden savaştan kaçmaya çalışan onbinlerce Suriyeli, Avrupa’ya geçiş olarak gördükleri Yunanistan’a giden teknelere binebilmek için, Türkiye'nin Ege kıyılarına ulaşmaya çalışmaktadırlar. Mülteci krizinin aslında boyutları uluslararası bir probleme dönüşmüş olmasına rağmen batının akdenizde kaçmaya çalışırken boğularak ölen insanlara sessiz kalmış olması yaşanan bütün bu olumsuzlukların artarak devam etmesine sebep olmuştur. Ülkemiz kıyılarında gerçekleşen katliamlardan birine ait bir görsel ise batının kayıtsız tavrını değiştirerek bütün dünyanın bakışını bir anda coğrafyamızda yaşanan mülteci krizine çevirmesini sağlamıştır. Üç yaşındaki Aylan Kurdi'nin kıyıya vurmuş cansız bedeninin fotoğrafı ikinci dünya savaşından bu yana yaşanan en büyük göç akınının bütün boyutlarıyla ele alınmasını sağlamıştır. Dünyada geniş yankı bulan bu fotoğrafın yayınlanmasının ardından Avrupa'nın sığınmacı politikası değişikliğe uğramıştır.

Sonuç olarak bu çalışma toplumsal meseleleri daha kapsamlı ve daha derinlemesine anlayabilmek için görsel antropolojinin fotoğrafı bir araştırma aracı olarak kulanmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu nedenle fotoğrafın hem metodolojik hem teorik olarak sosyal bilimlere katkı sağlayacağı ve bu birlikteliğin gelişerek devam edeceğini söylemek mümkündür.

7. EKLER

Hüseyin DEMİRCİ, 42

Greenwich

17 yıl önce Londra'ya göç eden Hüseyin Demirci Haringey'de fotoğrafçılık yapıyor. Hep gitmek istediği Greenwich'e 10 yıl kadar önce bir kere düğün çekimi dolayısıyla gitmiş ve sahildeki Cutty Sark'i görme imkanı bulamamış.

Güllü KUŞÇU, 41*Piccadilly Circus*

Londra'ya kaçak yollarla ailesi ile birlikte 12 yıl önce geldi. Şehir merkezini neredeyse hiç kullanmayan Güllü Kuşçu Picadilly Circus'ta açılan Kahve Dünyasını görmek istedi.

Nisa ÖZER, 16*Oxford Circus*

Londra' nın kuzeyinde bulunan Edmonton' da doğdu. Şehir merkezine sadece birkaç kez giden Nisa çok merak ettiği, ünlü alışveriş caddesi Oxford Circus'a gitmek istedi.

Hüseyin YENER, 82*Parlamento Binası*

20 yıl önce Maraş'tan Londra'ya göç etti. Londra'nın kuzeyindeki Dalston'da yaşayan Hüseyin Yener Big Ben'i görmek istedi.

Sirarpi MANUKYAN, 94*Alexandra Palace*

1921 yılında henüz dört aylıkken, ailesiyle birlikte Mersin'den Kıbrıs'a göç etmek zorunda kaldı. Kuzey Londra'da bulunan Alexandra Palace Londra'nın sayılı tepelerinden biridir. Kendi bölgelerinde bulunması sebebiyle Türkiyelilerin neredeyse tamamının ziyaret ettiği tarihi trustik bir yapıdır.

Hasan Solmaz 25*Çin Mahallesi*

Çalışmak amacı ile, önce babası dört yıl sonra da Hasan, annesi ve kız kardeşi Londra'ya göç ettiler. 7 yıldır Londra'da yaşıyor ve garsonluk yapıyor.

Dilmin UŐAK, 28*Tower Bridge*

2011 yılında Londra'ya iltica eden Dilmin geldiğinden beri geğimini Kuzey Londra' da garsonluk yaparak sağlıyor.

Gürsel KOÇ, 39*British Museum*

2010 yılından beri Londra'da yaşayan Gürsel, bu süre boyunca farklı kebabçılarda çalıştı.

Mehmet ÖLMEZ, 33*London Eye*

Beş yıldır Londra'da yaşayan Mehmet geldiğinden beri şehir merkezine hiç gitmedi.

Derviş GARİP, 52*Buckingham Palace*

27 yıldır ailesi ile birlikte Hackney’de yaşıyor ve çalışıyor.

13 yıllık kebab dükkanını bölgedeki kentsel dönüşüme ayak uydurmak için kafeye dönüştürdü. Şehir merkezine hiç gitmedi.

8.KAYNAKLAR

Kümbetoğlu, Belkıs (2013) **Sınırlar İmajlar ve Kùltürler**, Derleyen Hande Birkalan-Gedik, Dipnot Yayınları, Ankara.

Levi-Strauss, Claude (1975), **Antropoloji**, Diogene Dergisi, Çev : Ümid Meriç, Gallimard Yayınevi, Nısan-Hazıran, S.90.

Lutz, C. A. – Collins, J.L. (1993), **National Geographic'i Doğru Okumak**, Çev: Mefkure Bayatlı, The University of Chicago Press, Chicago.

Macdougall, David (1997), **Rethinking Visual Antropology**, Edited by Markus Banks, Howard Morphy, New Haven, Yale Üniversitesi Press, London.

Shank, Deborah L. Smith (2003), **Lewis Hine and His Photo Stories: Visual Culture and Social Reform**, Art Education, Vol. 56, No. 2.

Uluçay, Diva (2013), **For The Wellbeing Of The Kurdish and Turkish**, Derman, London

Harper, Douglas (2002), **Talking About Pictures: A Case For Photo Elicitation**, Taylor & Francis Ltd, UK.

Harper, Douglas (2000), **The Image In Sociology : Histories and Issues**, Journal des Anthropologues, 80-81.

İrdam, Emre (2013), **Networking Among Turkish-Speaking Migrants in London: The Benefits and Drawbacks of Social Capital**, University of Cambridge.

Edwards, E. – James, P. – Barnes, M. (2007), **A Record of England: Sir Benjamin Stone & The National Photographic Record Association**, Dewi Lewis Publishing, UK.

Thurn, E. F. im (1893), **Anthropological Uses of the Camera**, The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, Vol. 22.

Gedik, Erdoğan (2013) **Sınırlar İmajlar ve Kùltürler**, Derleyen Hande Birkalan-Gedik, Dipnot Yayınları, Ankara.

Düvell, Franck (2009), **Turkish Migration To The UK.**, Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS), Oxford.

Toksoy, Gamze (2006), **Giriş Yazısı**, Toplumbilim Fotoğraf Özel Sayısı, ISSN – 1301 – 0468, Ankara.

Toksoy, Gamze (2007), **Sosyal Bilimler içinde Görüntülerin Yeri ve Fotoğrafın Potansiyeli**, Doktora tezi, MSGSÜ.

Stocking, George W. (1987), **Victorian Anthropology**, New York: Free Press.

Toksöz, Gülay (2006), **Uluslararası Emek Göçü**, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Akarçay, Gülbin Özdamar (2012), **Etnograf ve Fotoğrafçılara Yönelik Bir Etnografi Çalışması: Hacı Bektaş Veli Etkinliklerinin Foto-Etnografisi**, Doktora Tezi, Eskişehir Üniversitesi

Akarçay, Gülbin Özdamar (2011), **Belgesel Fotoğraf ve Propaganda**, Fotoğrafsız, Kış Yılı: 1, Sayı: 2.

Depeli, Gülsüm (2010), **Görsellik ve Kültürel Bellek İlişkisi: Göçmenin Evi**, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Derman, İhsan (2009) **Fotoğraf ve Gerçeklik**, Hayalbaz, İstanbul.

Kaya, İlhan (2008), **Avrupalı Türkler: Misafir İşçilikten Avrupa Vatandaşlığına**, Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

Curtis, James (2003), **Making Sence Of Documentary Photography**, The U.S. Survey

Berger, John (1972), **Görme Biçimleri**, Çev. Yurdanur Salman, Metis Yayınları, İstanbul.

Scherer, Joanna C. (1990), **Antropolojik İncelemede Temel Veri Olarak Fotoğraflar**, Çev: Mehmet Bozok, Horwood Academic Publishers.

Mitoma, Judy (2002), **Alan Lomax and Choreometrics by John Bishop, In Envisioning Dance on Film and Video**, Routledge Press, UK.

Yaman, Özcan (2015), **Fotoğrafın Gücü**, Kontrast Dergisi, Sayı:48, ISSN:13041134

Szlezák, Klara-Stephanie (2009), **The Ellis Island Experience: Through the Eyes of Lewis Hine**, As Peers, Regensburg.

Banks, M. - Ruby, J. (2011), **Made to Be Seen**, University of Chicago.

Mead , M.– Bateson, G. (1942), **Balinese Character: A Photographic Analysis**, Special Publication of the New York Academy of Sciences.

Mead, Margaret (1970), **Culture and Commitment**, Natural History Press, New York.

Oral, Merter (2006), **Fotoğraf ve Toplumsal Değişme**, Toplumbilim Fotoğraf özel Sayısı, ISSN – 1301 – 0468, Ankara

MacDonagh , Michael (1906), **Sir Benjamin Stone's Pictures; Records of National Life and History**, London, Cassell.

Saran, Nephana (1995), **Antropoloji**, İnkılap Kitabevi Yayın, İstanbul.

Beals , R. L. - Hoijer, H. (1972), **Antropolojinin Konusu ve Alanı**, Çev. Yrd. Doç. Dr. Gürbüz Erginer, New York.

Blair, Sara (2012), **Trauma and Documentary Photography of the FSA**, University of California Press.

Yavuz , Sefer (2013), **Göç Entegrasyon ve Din**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 6 Sayı: 26.

Sontag, Susan (1990) **Fotoğraf Üzerine**, Çev: Osman Akinhay, Agora Kitaplığı, İstanbul.

Doğuş, Şimşek (2013), **Identity formation of Cypriot Turkish, Kurdish and Turkish Young People in London in a Transnational Context**, No. 1302, Regent's Centre for Transnational Studies, Regent's University London, UK.

Atay, Tayfun (2010), **Ethnicity within Ethnicity Among The Turkish-Speaking Immigrants in London**, Insight Turkey, Vol.12, No:1.

Wright, Terence (1991), **The Fieldwork Photographs Of Jenness and Malinowski and The Beginnings Of Modern Anthropology**, Jaso.

Türk Dil Kurumu

Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology (2010), **The Routledge**, Edited by Alan Barnard, Jonathan Spencer

Akgül, Urungu (2012), **Uygulamalı Antropolojinin Gelişimine Genel Bir Bakış**, Antropoloji Dergisi, S: 25, Ankara.

Yavuz, Uğur Günay (2013), **Dorothea Lange'in Göçmen Anne Fotoğrafi Üzerine**, Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi.

Benjamin, Walter (2014), **Fotoğrafın Kısa Tarihi**, Çev. Barış Tanyeri, Altıkkırkbeş Yayınları, İstanbul.

Haviland, William A. (2002), **Kültürel Antropoloji**, Çev: İnan Deniz Erguvan Sarioğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

İnternet Kaynakları;

Salerno, Ronny, How FSA Photography Changed the World,
www.queencitydisco.com

<http://www.npg.org.uk/collections/search/person/mp04310/benjamin-stone?search=sas&sText=sir+benjamin+stone>

<http://historymatters.gmu.edu>.

<http://www.libraryofbirmingham.com/articles/benstonetravellersjoy/benstonelifeimages/pictures>

Beyhan Özdemir, <http://ifod.org.tr/2011/04/toplumsal-bilincin-olusmasinda-belgesel-fotografin-onemi>

<http://www.antropoloji.net>

<https://www.uio.no/studier/emner/sv/sai/SOSANT1050/h15/pensumliste/macdougal.pdf>

<http://britishphotohistory.ning.com/profiles/blogs/exhibition-sir-benjamin-stone-observations-in-brazil-1893>

http://fotografya.fotografya.gen.tr/issue-12/seyda_sever.html

<http://www.smithsonianmag.com/ist/?next=/history/pioneering-social-reformer-jacob-riis-revealed-how-other-half-lives-america-180951546/>

<http://fotobelgesel.net/portfolio/jacob-riis>

<http://www.reframingphotography.com/content/jacob-riis>

http://fotografya.fotografya.gen.tr/issue-12/seyda_sever.html

<http://reelfoto.blogspot.co.uk/2011/05/lewis-hine-littlest-laborers.html>

<http://sosyolojisi.com/cokkulturluluk-cokkulturculuk-ve-antropolojide-yeni-yonelimler-antropoloji/3090.html>

<http://archives.lse.ac.uk/record.aspx?src=CalmView.Catalog&id=MALINOWSKI>

https://en.wikipedia.org/wiki/John_Collier_Jr.

https://en.wikipedia.org/wiki/John_Benjamin_Stone

<http://fotobelgesel.net/portfolio/jacob-riis>

<http://home.anadolu.edu.tr/~ealgan/1.bolum%20tarihce.pdf>

9. ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Avusturya'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini İstanbul'da tamamladıktan sonra 2006 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fotoğraf Bölümü'nden mezun oldu. Çalışmalarını belgesel fotoğrafçılık alanında sürdürdü. BBC World Service, National Geographic, Atlas Dergisi gibi çeşitli kuruluşlarda fotoğraf projeleriyle yer aldı. Londra ve İstanbul'da yaşayan fotoğrafçı halen belgesel fotoğrafçılık alanındaki çalışmalarını sürdürmektedir.

İletişim: yaseminkarsli@gmail.com